

Jezične zanimljivosti u procesu usvajanja mađarskog kao inog jezika kod djece vrtićke dobi

Katona, Viktória

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:340017>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Viktória Katona

**JEZIČNE ZANIMLJIVOSTI U PROCESU USVAJANJA MAĐARSKOGA KAO
INOGA JEZIKA KOD DJECE VRTIĆKE DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Viktória Katona

**JEZIČNE ZANIMLJIVOSTI U PROCESU USVAJANJA MAĐARSKOGA KAO
INOGA JEZIKA KOD DJECE VRTIĆKE DOBI**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, rujan 2022.

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu _____

(potpis)

Sažetak

Jezik i sposobnost komuniciranja djetetu su glavni pomagači prilikom ulaska u društveni život ili kulturnu zajednicu. Dva usvojena jezika djetetu omogućuju da korači u svijet dviju društvenih zajednica. Za usklađivanje i harmoniju dvaju jezika potrebno je da odrasli koji dijete okružuju, pozitivno utječu na djetetov razvoj te da omoguće ugodnu atmosferu u obje zajednice. Učenje i usvajanje jezika smatra se procesom koji nikada ne prestaje pa čak i u materinskom jeziku, neprestano se usvajaju nove riječi. Prilikom djetetovog uključivanja u odgojno - obrazovnu instituciju, započinje djetetova naobrazba u materinskom jeziku te potom i u drugom jeziku. Simultano korištenje dvaju ili više jezika prilikom uključivanja djeteta u odgojno - obrazovnu instituciju, može rezultirati određenim teškoćama poput pitanja identiteta i kulturne pripadnosti. Također, može rezultirati otežano usvajanje morfološke, semantičke i fonološke razine. Iz tog razloga, ključna je uloga djetetove okoline i kvaliteta ustanove ranog i predškolskog odgoja.

Rad prikazuje hrvatsko-mađarsku dvojezičnost i usvajanje mađarskog kao inoga jezika. Također, bavi se istraživanjem razlika u znanju leksema kod hrvatsko-mađarske, odnosno mađarsko-hrvatske dvojezične djece predškolske dobi, uzimajući u obzir; obiteljski kontekst, jezik koji upotrebljavaju izvan ustanove ranog i predškolskog odgoja, dob djeteta i vrtićko okruženje. Ispitanici provedenog istraživanja su djeca u dobi od dvije godine do šest godina ($n = 10$), upisana u odgojnu skupinu u kojoj se upotrebljava mađarski jezik. U istraživanju su također sudjelovali i roditelji ($N = 20$), ispunjavajući sociolingvistički upitnik. Cilj istraživanja je procijeniti razlike u poznavanju nekih uobičajenih leksema na mađarskom i hrvatskom jeziku kod dvojezične djece vrtićke i predškolske dobi s obzirom na uporabu jezika, provođenje aktivnosti na određenom jeziku, dob djeteta i stupanj obrazovanja roditelja.

Uvidom u dobivene rezultate vidljivo je da su djeca iz obitelji koja simultano koriste oba jezika, koja u svoje slobodno vrijeme kvalitetno upotrebljavaju mađarski jezik i čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja, bila uspješnija pri imenovanju pojmova.

Ključne riječi: jezik, zajednica, predškolska djeca, dvojezičnost, ini jezik

Summary

Language and the ability to communicate are the main helpers for a child when entering social life or a cultural community. The two adopted languages enable the child to step into the world of two social communities. For the harmonization and harmony of the two languages, it is necessary for the adults who surround the child to positively influence the child's development and to provide a pleasant atmosphere in both communities. Learning and acquiring a language is considered a process that never stops, and even in the heritage language, new words are constantly being acquired. When a child is enrolled in an educational institution, the child's education begins in the heritage language and then in another language. The simultaneous use of two or more languages when enrolling a child in an educational institution can result in certain difficulties such as issues of identity and cultural belonging. Also, it can result in difficult acquisition of morphological, semantic and phonological levels. For this reason, the role of the child's environment and the quality of the early and preschool education institution is crucial.

The paper presents Croatian-Hungarian bilingualism and the adoption of Hungarian as a second language. Also, it deals with the research of differences in the knowledge of lexemes in Croatian-Hungarian, that is, Hungarian-Croatian bilingual children of preschool age, taking into account; family context, the language they use outside the preschool education institution, the age of the child and the kindergarten environment. The subjects of the conducted research are children between the ages of two and six ($n = 10$), enrolled in an educational group where the Hungarian language is used. Parents ($n = 20$) also participated in the research, filling out a sociolinguistic questionnaire. The aim of the research is to assess the differences in the knowledge of some common lexemes in Hungarian and Croatian among bilingual children of kindergarten and preschool age with regard to the use of the language, carrying out activities in a specific language, the age of the child and the level of education of the parents.

Looking at the obtained results, it is evident that children from families who use both languages simultaneously, who use the Hungarian language well in their free time and whose parents have a higher level of education, were more successful in naming terms.

Keywords: language, community, preschool children, bilingualism, second language

Sadržaj

Sažetak	1
Summary	2
1. Uvod	1
2. Usvajanje materinskog jezika	3
2.1. Gramatička obilježja	6
2.2. Leksička obilježja	8
2.2.1. Usvajanje značenja riječi	10
3. Obilježja usvajanja inoga jezika	13
3.1. Mađarski kao ini jezik u Republici Hrvatskoj	16
3.1.1. Obrazovanje Mađara u Republici Hrvatskoj	19
4. Istraživanje i rasprava	23
4.1. Opis uzorka	23
4.2. Cilj i problemi istraživanja	24
4.3. Hipoteze istraživanja	25
4.4. Opis instrumenta istraživanja	25
4.5. Prikupljanje podataka	27
4.6. Rezultati i rasprava	27
5. Zaključak	38
Literatura	40
Popis tablica	44
Popis ilustracija	46

1. Uvod

Jezik je dio svih aspekata djetetova života; njegove egzistencije, izražavanja vlastitih osjećaja i potreba te predstavlja način povezivanja s drugima. Sposobnost komunikacije i mogućnost povezivanja s drugima veliki je čimbenik za kvalitetu djetetova života. Djeca usvajaju jezik slušajući druge kako govore i što govore te se nalaze u svakodnevnim situacijama gdje je jezik osnovno sredstvo komuniciranja. Mnoga djeca, od svoje najranije dobi, uz svoj materinski jezik usvajaju još jedan jezik, najčešće u svojoj prirodnoj okolini, u obitelji, u igri s drugom djecom ili u ustanovi ranog i predškolskog odgoja. Za njih je prirodno razvijati se upotrebljavajući istovremeno dva jezika, kao što je za drugu djecu prirodno da govore samo jedan jezik.

Dvojezična djeca i djeca koja u predškolskoj ustanovi započinju s učenjem inoga jezika, nalaze se u vrlo specifičnoj situaciji te su izložena određenim jezičnim izazovima i teškoćama kojima druga djecu nisu izložena. Često se ne obraća dovoljno pozornosti na to, da sustav predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaća i onu djecu kojoj materinski jezik nije nužno hrvatski jezik. U cilju poboljšanja kvalitete života i načina obrazovanja dvojezične djece, ovim istraživanjem željeli smo ustanoviti postojeće stanje jezičnog znanja djece vrtićke i predškolske dobi u domeni hrvatskog i mađarskog jezika.

Rad prikazuje proces usvajanja mađarskog kao inoga jezika kod djece vrtićke dobi te jezične zanimljivosti mađarskog jezika. Istraživanje je vršeno na području grada Zagreba u dječjem vrtiću "Potočnica" u svrhu ispitivanja jezičnog znanja djece. Kako bi se prikazale cjelovite slike o svakom pojedinom ispitaniku, sastavljeni su zasebni sociolingvistički upitnici za njihove roditelje.

U prvom dijelu rada dan je osvrt na teorijski okvir usvajanja materinskog i inog jezika. Iznese su teorije o načinima usvajanja jezika u djece, imajući na vidu različitosti kod procesa usvajanja inog jezika. Ovaj rad opisuje leksičke sposobnosti djece te je dan osvrt na mentalni leksikom i značajke vokabulara djece, kao i njihov tijek razvoja.

Budući da se rad bavi mađarskim kao inim jezikom i hrvatsko-mađarskom, odnosno mađarsko-hrvatskom dvojezičnošću, dan je osvrt i na podatke vezane uz mađarsku nacionalnu manjinu u Republici Hrvatskoj.

Istraživanje, kao najvažniji dio rada, provedeno u dječjem vrtiću “Potočnica” u odgojnoj skupini koja je namijenjena pripadnicima mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Prikazana je metodologija istraživanja, analiza rezultata i rasprava o istima. Rad završava zaključkom te prilogima u kojima se nalaze upitnici i slike korištene u istraživanju.

2. Usvajanje materinskog jezika

Materinski jezik definira se kao „prvi jezik koji čovjek u svojem životu kao dijete usvaja“ (Jelaska, 2005: 24). Sam naziv, materinski jezik, proizlazi iz činjenice da su djecu u prvim godinama života većinu vremena odgajale majke, stoga je jezik kojim im je majka govorila, prvi jezik s kojim se dijete susreće, usvaja te ima iskustvo. Zbog čestih ponavljanja, pojednostavljivanja rečenične strukture, usmjerenosti na ovdje i sada, usvajanje jezika odvija se prirodnim putem te dijete više neće ni jedan drugi jezik usvajati kao što usvaja materinski. Prema istraživanjima, djeca efikasnije, brže i kvalitetnije uče govoriti ako im se roditelji i bliske osobe dovoljno posvećuju te ako su stvoreni pozitivni osjećaji u okolini (Tronick, 1991: 66). Materinski se jezik često naziva i: rodni jezik, roditeljski jezik, zavičajni jezik ili domaći jezik te se po ulozi koju igra u čovjekovu životu određuje na različite načine. Određuje se kao jezik koji je čovjek naučio od majke, kao jezik kojim osoba govori preuzevši ga od svojih predaka ili od svoje okoline bez svjesna učenja, kao jezik kraja u kojem je osoba rođena i koji je prvi naučila od roditelja te kao jezik naroda kojemu čovjek pripada. Međutim, materinski odnosno prvi jezik dijete ne mora preuzeti od majke, već od bilo koje druge osobe koja ga odgaja i s kojom provodi vrijeme. Prema tom zaključku, umjesto pojma materinski jezik, jezikoslovci koriste pojam prvi jezik (engl. first language). Kratica L1 prema engleskom jeziku pojavljuje se i hrvatskoj literaturi kao kratica J1. Taj pojam podrazumijeva jezik koji je dijete usvajalo kao redosljedno prvi jezik nakon rođenja te i jezik koje je prvo usvojilo kao sredstvo komunikacije. Postoje određene situacije kada se materinski jezici majke i oca razlikuju te dijete ima dva materinska jezika. U takvim obiteljima razlikujemo: dva dvojezična materinska jezika (ravnopravni sumaterinski jezik, odnosno kada su oba roditelja jezični uzori te se sustavno obraćaju djetetu svaki na svojem jeziku, a dijete vlada dvama jezicima kao materinskima), zatim neravnopravne sumaterinske jezike (jezik koji je bolje usvojen se naziva prvim materinskim jezikom, dok se slabije usvojen naziva drugim materinskim jezikom) te neistovremeni sumaterinski jezici (jezik koji se redosljedno usvaja nakon materinskog jezika se naziva zamaterinskim jezikom) (Jelaska, 2005: 34). Tako bi se za hrvatsko-mađarsku dvojezičnu osobu koja je kao dijete najprije u domu usvajala mađarski, a u okolini hrvatski reklo da joj je mađarski prvotni materinski ili dvojezični materinski, a hrvatski drugotni materinski ili zamaterinski jezik. Harding-Esch i Riley (2003) navode podjelu dvojezičnih obitelji koju možemo vidjeti u sljedećoj tablici:

Tablica 1

Osnovni tipovi dvojezičnih obitelji (prema Harding-Esch i Riley, 2003)

Tip obitelji	Osnovne razlike			
	Roditelji	Zemlja stanovanja	Strategija	
Obilježja obitelji	1	Materinji jezici roditelja se razlikuju; svaki roditelj donekle je kompetentan u jeziku onog drugog.	Materinji jezik jednoga od roditelja dominantan ³ je u zemlji stanovanja.	Svaki od roditelja od djetetu se obraća na svom materinjem jeziku.
	2	Materinji jezici roditelja se razlikuju.	Materinji jezik jednoga od roditelja dominantan je u zemlji stanovanja.	Oba roditelja djetetu se obraćaju na jeziku koji nije dominantan u zemlji stanovanja; dijete je u potpunosti izloženo dominantnom jeziku samo izvan doma i polaskom u vrtić.
	3	Roditelji dijele isti materinji jezik	Materinji jezik roditelja nije dominantan jezik u zemlji stanovanja.	Roditelji se djetetu obraćaju na svom materinjem jeziku.
	4	Materinji jezici roditelja se razlikuju.	Dominantan jezik nije jezik jednoga od roditelja.	Svaki od roditelja djetetu se obraća svojim materinjim jezikom
	5	Roditelji dijele isti materinji jezik.	Materinji jezik roditelja ujedno je dominantan jezik u zemlji stanovanja	Jedan od roditelja djetetu se obraća na drugom jeziku.

Autorica Kuvač (2007) navodi da se rani jezični razvoj sastoji od predjezičnog razdoblja koje traje od trenutka rođenja do prve izgovorene riječi te od jezičnog razdoblja koje počinje prvom izgovorenom riječi. Već u predjezičnom razdoblju ostvaruje se posebna veza između majke i djeteta na osnovi komunikacije koja rezultira sposobnost djeteta da svlada sustav jezika (Prebeg-Vilke, 1991: 27). Usvajanje svakog materinskog jezika, odnosi se na ovladavanje složenim sustavom znakova čiji je cilj sporazumijevanje. Usvajanje jezika smatra se prirodnim pojavom, a istovremeno i vrlo osebnom i fascinantnom (Aladrović Slovaček, 2019: 26).

Prema Kovačević (1991) usvajanje jezika može se pratiti kroz tri aspekta: prvi je sam jezik koji se uči, zatim dijete s vlastitim osobinama i sposobnostima kojima se služi u usvajanju jezika te se sagledava i okolina u kojem se dijete nalazi i čuje jezik. Istraživanja su pokazala da postoji nekoliko značajki koja utječu na djetetov jezični razvoj, a to su: spol (djevojčice brže progovaraju nego dječaci), broj djece u obitelji, redoslijed djece u obitelji (često prvo dijete progovara brže nego drugo), odnos roditelja i drugih ukućana prema djetetu (koliko kvalitetno provode zajedničko vrijeme, koliko mu se obraćaju), način obiteljskog života, jezična okolina (jednojezična ili višejezična), jezični unos (govori li mu se maminskim, odraslim, ili mu se tepa) te društveni položaj roditelja (jesu li društveno prihvaćeni, jesu li obrazovani) (Aladrović Slovaček, 2019: 27). Djetetov je jezični razvoj povezan i s njegovim fizičkim, spoznajnim, osjećajnim, društvenim i komunikacijskim razvojem (Aladrović Slovaček, 2019: 26).

Kako bi danas razumjeli pravilan jezični razvoj kod djeteta, potrebno je znati i teorije o usvajanju jezika koje su nas dovele do današnjeg znanja o jeziku. Materinski jezik usvaja se bez svjesnoga učenja te se stječe u najranijoj dobi na brz način bez izravnoga poučavanja. Usvaja se u prirodnim okolnostima, a početak usvajanja počinje još prije samog rođenja (Jelaska 2007: 87). Prema načinu učenja i usvajanja materinskog jezika možemo navesti četiri aspekta u procesu usvajanja materinskog jezika koja se međusobno uvjetuju i ovise jedan o drugome te predstavljaju pravila koja moramo slijediti u komuniciranju kako bi nas drugi razumjeli (Apel i Masterson, 2004), a to su usvajanje glasovnog sustava, upotreba jezičnog oblika vlastitog jezika (gramatika), sposobnost razumijevanja i značenja riječi (semantika) te sposobnost komuniciranja. Sva četiri aspekta dijete usvaja prirodno, slušajući i promatrajući okolinu bez obzira kojem jeziku ili jezicima je izloženo, a interakcija i balans između bioloških predispozicija i okoline je upravo ono što je ključno za razvoj jezika.

2.1. Gramatička obilježja

Usvajanje jezika kod djece odvija se automatski i bez velikog napora. Prema nekim teorijama, pokazalo se kako djeca uče gramatičke oblike svog jezika slušajući i oponašajući govor odraslih. Međutim, djetetov jezični sustav i njegova pravila vrlo često ne odgovaraju pravilima jezičnog sustava odraslih (Vrsaljko i Paleka, 2018: 145). U lingvistici, gramatički razvoj se opisuje formalnim kategorijama te određeni dio istraživača smatra da dijete uči jezik slušajući, na temelju čega otkriva formalne kategorije koje su dio urođenog znanja. Drugi smatraju da dijete uči govor i gramatičke funkcije uporabom jezika u svakodnevnim komunikacijskim situacijama te na osnovi kognitivnih sposobnosti (Aladrović Slovaček, 2019: 53). Djetetov jezični sustav je instrument koji mu omogućuje izražavanje vlastitih potreba i želja u jeziku, pomoću kojeg taj jezik funkcionira. Kad dijete stupi u fazu u kojoj počinje proizvoditi skupine glasova koje odrasli prepoznaju kao riječi, tada kažemo da je započela holofrastična faza upotrebe jezika u kojoj se dijete zadržava neko vrijeme. Karakteristika je tih prvih riječi da dijete ne imenuje njima samo neki predmet, osobu ili situaciju, nego izražava i svoj odnos prema njima. Holofraza (izraz koji se sastoji od jednog elementa/riječi, a odgovara cijeloj rečenici), neraščlanjena je doživljajna cjelina. Iskazi djece u toj dobi maksimalno su informativni u kontekstu u kojem se pojavljuju. Na primjer, ako dijete želi dudu, vjerojatnije je da će reći “duda” nego “hoću”, a ako mu se nudi dudu, a ono je ne želi, odgovor će najvjerojatnije biti “ne”. Kombiniranjem jezika i konteksta na najbolji način iskorištavaju svoje ograničene jezične sposobnosti i mogućnosti (Vrsaljko i Paleka, 2018: 145).

Susretanje djece s jezičnim zvukovima pojavljuje se već u prirodnom razdoblju u kojemu ih mogu razlikovati od nejezičnih zvukova te usvajaju fonološki sustav materinskoga jezika. Već prilikom rođenja, pokazuju sposobnost razlikovanja ljudskih glasova, razlikuju materinski jezik od stranoga, ali i različite strane jezike već dva do četiri dana nakon porođaja. Tijekom prve godine života pojavljuju se prve smislene riječi te se priprema glasovna baza govora i razumijevanja. Tada se razvoj govora prati prema broju riječi koje dijete izgovara. Nakon usvojene prve riječi, slijedi razdoblje sporog usvajanja novih riječi, do 18. mjeseca kada dolazi do razdoblja koji se naziva “eksplozija imenovanja”. Učenje novih riječi nije samo spontano već se ono događa i kroz pjesmice, brojalice i slušanje priča. Sama melodioznost u pjesmicama veliki je pokretač razvoja dječjeg rječnika (Kuvač i Cvikić, 2002).

Jedan od načina na koji se postiže melodioznost, slikovitost i ritmičnost u književno-umjetničkim djelima jest uporaba pridjeva.

Razvojem djeteta, razvija se i širi njegov vokabular pa tako primjerice, sa samo osamnaest mjeseci obuhvaća sto riječi. Tada nastupa faza u kojoj dijete počinje koristiti kompleksnije izraze, dolazi do osnovnog shvaćanja sintakse i do faze telegrafskog govora. U drugoj godini dijete koristi oko četiristo riječi te imenice i glagole, ali bez prijedloga i veznika te nije prisutno slaganje u rodu, broju i padežu. To se naziva telegrafski govor (Starč i suradnici, 2004: 104). Nadalje, od druge do treće godine dijete razumije razlike u značenju riječi, imenuje riječ za gotove sve stvari i pojmove, često traži predmete kako bi ih imenovalo, a govor mu je razumljiv većini slušača. U drugoj godini govor se sastoji od imenica i glagola koje je stvorilo samo (bi-bi, am-am, vau-vau) i onih koje je usvojilo od odraslih (tata, mama, auto, duda). U drugoj polovici druge godine života dijete počinje povezivati riječi i stvarati prve rečenice ("Ne jesti, "Gdje tata?"). Dvogodišnjak puno više riječi razumije nego što ih može izgovoriti te je izgovor većine glasova još nejasan (Posokhova, 2008: 16). U djetetovoj trećoj godini vokabular se utrostručuje te raste preko tisuću riječi (Sternberg, 2005: 308). Također, uz imenice, u djetetovu rječniku prisutni su i glagoli, pokazne zamjenice i opisni pridjevi te je usvojen govor koji je gramatički ispravan. Nadalje, od treće do četvrte godine dijete se služi rečenicama koje imaju četiri i više riječi, obično govori s lakoćom bez ponavljanja slogova ili riječi te kreira priče o događajima u vrtiću i kod prijatelja (Posokhova, 2008). Od treće do četvrte godine dijete također shvaća glasovnu strukturu riječi i primjećuje da su riječi koje su napisane sve zasebne jedinice (Starč i suradnici, 2004: 118).

Svako dijete ima pasivan i aktivan fond riječi. U pasivan fond ubrajaju se sve one riječi koje dijete razumije, ali ih ne upotrebljava u govoru. Ističe se da je važniji fond aktivnih riječi, tj. količina riječi koje dijete koristi u vlastitom govoru te ih u potpunosti razumije. Često se prema količini aktivnog fonda riječi procjenjuje mentalni razvoj djeteta. Prilikom usvajanja glasova, djeca generalno pokazuju opće sklonosti kao što su, npr. otvornici (samoglasnici) koje usvajaju prije zatvornika (suglasnika), zapornici (b, d, g, p, t, k) koje usvajaju prije ostalih šumnika (tjesnačnika: z, ž, s, š, f, h i slivenika: dž, đ, č, ć, c) i sl. Pojednostavnjuju slogove ispuštanjem glasova u skupinama (npr. spava - pava), neusvojenih glasova (npr. mrav - mav), zamjenjuju glasove trajne prekidnima (npr. seka - teka), nepčanike zubnicima (npr. šuma - suma) te pojednostavnjuju riječi ponavljanjem istih glasova. Otprilike, s tri i pol godine djeca izgovaraju sve otvornike, kliznik j, zapornike p t k b d g, tjesnačnike f h, te zvonačnike l v m n, a do četvrte godine ovladavaju još nepčanim nosnikom nj, a u idućih pola

godine i preostalim dvama zvonačnicima, lj i r. Četvrta i peta godina smatraju se godinama dječjih pitanja, takozvano „zlatno doba“ koje ima važnu ulogu za spoznajni razvoj. U tom razdoblju izuzetno je važno poticati dječji govor, postavljati pitanja i odgovarati na postavljena pitanja kako bi proširili djetetove spoznaje te razvili znatiželju i spremnost na istraživanje. Od četiri i pol do pet i pol godina ovladavaju i zubnicima s, z, uključujući i prvi slivenik c. Tada im još prednepčanicima š ž č dž mogu biti previše nepčani. Djevojčice u dobi od tri i pol do pet godina nešto ranije ovladavaju izgovorom od dječaka, oni znatno zaostaju u izgovoru treptajnika r, kojim neki ovladavaju tek s napunjenih pet godina. Od svoje pete i šeste godine života dijete se koristi svim vrstama rečenica, govor je sasvim gramatički točan, dok gramatička struktura kojom se koristi uključuje množinu, padeže, glagolska vremena, prijedloge itd. U tom je vremenu dijete sposobno razumjeti i reproducirati kompleksnije i neuobičajene rečenične konstrukcije. Nakon osnovnih faza razvoja govor se razvija usavršavanjem sintakse (Sternberg, 2005: 310). Dijete u šestoj i sedmoj godini koristi sve vrste riječi i upotrebljava gramatička pravila. Djeca u toj dobi u pravilu već imaju razvijen i bogat rječnik, no to značajno ovisi o njihovoj okolini, a odgojno-obrazovne ustanove djeluju kao poticajno okruženje za pravovremeni razvoj govora i komunikacije (Starc i suradnici, 2004: 158).

2.2 Leksička obilježja

Pojam leksik odnosi se na cjelokupno rečenično blago, odnosno sveukupnost riječi pojedinog jezika. Pritom razlikujemo leksik pojedinca, leksik neke društvene skupine, leksik određenog kraja, leksik književnoumjetničkog razdoblja, leksik pisca i njegova djela (Pavličević-Franić, 2005: 131).

Dječji leksički razvoj zahtjevan je proces usvajanja novih riječi, povezivanja riječi unutar kategorija te međusobnog povezivanja različitih kategorija. „Usvajanje i pohranjivanje riječi neograničen je proces, međutim, njegov intenzitet s vremenom opada. Razlog tomu je djetetova veća kronološka dob i bolja ovladanost jezikom. Proces koji neprekidno utječe na promjene u mentalnome leksikonu jest stvaranje mreža među riječima. Za dijete je bitna spoznaja da se veći broj predmeta može imenovati jednim imenom te da postoje određeni odnosi i veze među riječima. Stvaranje tih mreža i odnosa odvija se sporo i direktno je povezano s ostalim razinama dječjeg razvoja“ (Vrsaljko i Paleka, 2018: 152). Djetetovo

usvajanje jezika započinje odmah pri rođenju i doticaju s okolinom. Radi izražene potrebe sporazumijevanja s okolinom, odnosno radi funkcionalne komunikacije u svakodnevnim komunikacijskim situacijama dijete jezik usvaja brzo, lako i bez napora. U prvoj fazi govornoga razvoja djetetovo izražavanje sadrži pozitivne osjećaje i ugodu pa većina djece govorne aktivnosti prihvaća s veseljem i radošću (Pavličević-Franić, 2011: 60).

Kao što smo već naveli, dijete je od trenutka rođenja aktivno angažirano u proces usvajanja jezika te kao prethodnice artikuliranog govora možemo nabrojati otkrivanje svijeta, osluškivanje, promatranje, razlikovanje različitih zvukova, razumijevanje, gukanje i brbljanje te niz drugih čimbenika koje su sastavni dio i ukazuju na razvoj jezičnoga izražavanja (Cvikić, 2007: 50). Kada dijete izgovori prvu riječ ulazi u razdoblje jednočlanih iskaza. Prva riječ koju dijete proizvede može imati više značenja nego što ga ona objektivno ima. Može biti i holofraza, odnosno imati značenje jednoga iskaza. Na primjer, riječ tata u ulozi holofraze može značiti gladan sam, digni me i slično. Ta ista prva izgovorena riječ označuje i početak razvoja aktivnog rječnika i semantike. Svaka je nova usvojena riječ, nova leksička jedinica u mentalnome leksikonu, odnosno u skladištu riječi u ljudskome umu. Razdoblje dvočlanih iskaza pojavljuje se najčešće između dvadesetoga i dvadesetčetvrtoga mjeseca u trenutku kada dijete proizvede prve kombinacije riječi (Cvikić, 2007: 50-51). Na nepravilnosti i ispuštanje riječi u ovom periodu ranih dječjih sintaktičkih struktura nailazimo često te se u dječjem govoru javljaju pogreške, poopćavanja ili sužavanja na morfološkoj i leksičko-semantičkoj razini. Na primjer, dijete može za magarca ili zebru reći da je konj, što je leksičko poopćavanje. Za primjer leksičkoga sužavanja možemo navesti primjer kada dijete samo svoju igračku aviona imenuje avionom, ali ne i pravi avion koji vidi. Prilikom nedostatka adekvatne riječi za određeni pojam, djeca izmišljaju nove riječi, primjerice pekec je pijesak, osladak je desert i slično (Cvikić, 2007: 51). Prilikom komunikacije dijete shvaća da postoje određene norme i pravila, usprkos tome da ih još ne razumije u potpunosti. Pavličević-Franić (2005) navodi da u ovoj fazi govornog razvoja prevladava logika govora u odnosu na gramatiku govora, odnosno da prilikom usvajanja dvodijelnoga sustava jezičnoga znaka djeca modelom prijenosa usvajaju izraz i sadržaj znaka. Struktura jezičnog znaka povezana je s tvorbenim sustavom koji se temelji na određenoj strukturi koju djeca još nisu usvojila te pritom griješe. Jezični znak opisuje se kao odnos izraza (A), sadržaja (B) i uporabe tj. predmeta (C). Zbog posebitosti razvoja lingvističkog sustava u kojem postoje neoblikovana i djelomice oblikovana područja, događa se da u ranom razdoblju jezični znak bude oblikovan različito nego u jeziku odraslih, npr.: - nepotpuno oblikovana sastavnica A (zbog fonetičko-

fonološkog sustava koji se još razvija), te potpuno oblikovane sastavnice B i C; - djelomice ili u potpunosti usvojena sastavnica A (ovisno u stupnju fonetičkofonološke razvijenosti), neusvojena sastavnica B i situacijski usvojena sastavnica C; - potpuno usvojena sastavnica A, te neusvojene sastavnice B i C; - potpuno usvojene sastavnice A i B, ali neusvojena sastavnica C, gdje sastavnica C ima preneseno značenje te ostaje neusvojena iz razloga što se razina prenesenog značenja uglavnom ne usvaja u ranom jezičnom razdoblju (Pavličević-Franić, 2005: 46). Logikom govora, usvajanjem sadržaja i predmeta dijete na lakši način povezuje riječi unutar kategorija i međusobno povezuje različite kategorije. Za dijete je bitno da postoje određene veze među riječima te da više predmeta može imenovati jednim zajedničkim nazivom.

2.2.1. Usvajanje značenja riječi

Prema teoriji načina usvajanja značenja riječi koju tumače Champan (1992) i McLaughlin (1998) zaključuje se da djeca prilikom usvajanja novih riječi rabe strategiju *fast mapping* ili takozvano „brzo povezivanje“, odnosno na brz način stječu informacije o riječi u prvih nekoliko susreta s njom te mali dio zabilježavaju u trajno pamćenje. Kasnije, u vrijeme produžene faze „brzog povezivanja“, koja podrazumijeva još susreta s riječju, zabilježava se ostatak dostupnih informacija (Ljubešić, 2003: 121). U ranoj jezičnoj fazi i razvoju vrlo često se susrećemo s inovacijskim leksemima koje označuju dječje neološke tvorbe koje u govoru označuju pojavu "semantičke greške" pri čemu dolazi do razlike između normativne i komunikacijske gramatike. Normativna gramatika podrazumijeva gramatiku koja ustanovljuje norme te određuje pravilne oblike i riječi. Takvi leksemi nastaju kao posljedica razlike između gramatike govora koju dijete tek treba naučiti i logike govora, tipične za razinu pragmatične jezične komunikacije u fazi ranoga usvajanja jezika (Aladrović Slovaček, 2019: 55). “Učenje normativne gramatike u ranojezičnome razdoblju nije nužno za uspješno ovladavanje materinskim jezikom i za razvoj komunikacijskih sposobnosti.” (Gazdić-Alerić, 2006: 194). Autorica, iz tog razloga, navodi kako bi gramatički sadržaji trebali biti prilagođeni spoznajnim mogućnostima i interesima u određenoj dobi, odnosno da bi se normativna gramatika trebala preoblikovati u tzv. komunikacijsku gramatiku, čija bi obilježja bila deskriptivnost (opisnost), imanentnost (svojstvenost, primjerenost) i funkcionalnost (jezik u funkciji svakodnevnoga sporazumijevanja). Takvim jezičnoizražajnim pristupom

gramatičkim sadržajima prvenstveno se stječe razvoj osnovnih jezičnih djelatnosti aktivnoga slušanja, razumijevanja, produktivnoga govorenja, čitanja i pisanja (Gazdić-Alerić, 2006: 194). U ovom periodu vrlo su zastupljeni dječji neologizmi zato što djeca imaju potrebu i tendenciju stvarati nove riječi kako bi popunila leksičke praznine (Aladrović Slovaček, 2019: 55). Usvajanje značenja riječi ovisi o općem leksikonu jezika kojemu je dijete izloženo, o djetetovom umnom leksikonu i razvojnoj dobi. Kvalitetnim provođenjem jezičnih djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja dijete će popunjavati svoj umni leksikon iz općeg leksikona u skladu s razvojnom dobi.

Za kvalitetno usvajanje jezika važan je odgojitelj, a potom i učiteljev način govora i komunikacije kojemu su djeca izložena od svoje najranije dobi (Aladrović Slovaček, 2019: 26). Komunikacija i govor su glavna sredstva ostvarivanja komunikacije te nam pomažu u sporazumijevanju s drugima. Učitelji, odgojitelji i roditelji su ti koji trebaju djecu usmjeravati i navoditi da što kvalitetnije razviju govor i komunikaciju kako bi i njima bilo lakše u razumijevanju i shvaćanju svijeta oko sebe. Poticanje i razvijanje govora može se poticati kroz čitanje, razgovor, raznim igrama, pjevanjem, brojalicama i slično. Odrasle osobe koje su u djetetovom svijetu od njihove najranije dobi smatraju se oglednim jezičnim modelima te upravo te osobe moraju pridonijeti procesu usvajanja jezika kako bi bio što lakši i zanimljiviji. Količina i vrsta jezičnog unosa imaju znatan utjecaj na razvoj vokabulara. Djeca koja imaju priliku odrasti uz bogatiji jezični unos, imaju i bogatiji vokabular, no zaključuje se i da je krajnji rezultat isti, a to je da svako dijete urednog razvoja u sličnome vremenskom okviru usvoji jezik zajednice u kojoj odrasta. Za djecu koja nisu izložena bogatom jezičnom unosu u svojoj obiteljskoj okolini, izvor pronalaze u odgojno-obrazovnim institucijama koje predstavljaju jedini izvor jezičkog usvajanja, i usmenog i pismenog (Marta Medved Krajnović, 2010: 88).

Prva rečenica u djetetovom životu, sastavljena najčešće od dvije riječi, pojavljuje se krajem druge godine. Ovdje se pojavljuje telegrafski govor te su riječi ključne za značenje koja se daje, a sve druge riječi se izostavljaju. Otprilike, oko treće godine, dijete u govoru koristi sve vrste riječi te upotrebljava rečenicu od tri ili više riječi, dok rupe u svom rječniku upotpunjava uz pomoć neologizma. Neologizmi ili novotvorenice (novonastale riječi koje još nisu u potpunosti dio aktivnog govora) vrlo su česta kategorija riječi u dječjem ranome razdoblju jezičnoga usvajanja (Pavličević Franić, 2005). “Godinama dječjih pitanja” nazivamo četvrtu i petu godinu djetetova života te se smatra da svaki odgovor otvara mogućnosti za nova pitanja, što potiče kreativan odnos prema učenju i spoznavanju (Starc i

sur., 2004: 132). Starc i suradnici navode šestu i sedmu godinu kao razdoblje u kojem se dijete koristi svim vrstama riječi te je ovladalo gotovo svim vrstama rečenica. U ovom periodu također se upoznaje i s drugim idiomima hrvatskoga jezika (žargon, drugi dijalekt ili zavičajni govor) i to kroz komunikaciju s vršnjacima i drugim sudionicima komunikacije (Aladrović Slovaček, 2019: 53). Nakon nesvjesnog procesa usvajanja materinskog jezika, dijete na sličan način može usvojiti i drugi ili ini jezik. Najčešće se drugi ili ini jezik počinje usvajati kada su djeca barem većinu materinskog jezika usvojila te kada usvojeno prenose na usvajanje drugog jezika.

3. Obilježja usvajanja inoga jezika

Ini jezik definira pojmove strano, drugo i nasljedno te se u hrvatskom jezikoslovlju upotrebljava kada se određuje jezik koji nije prvi, već drugi ili strani. Drugi ili strani jezik sadrži tri kategorije: novousvojeni (drugi u svemu slabiji); suizvorni (materinski u govoru jači, u pisanju jači drugi) i izvorni jezik (drugi u svim jezičnim djelatnostima ravnopravan).

Prema istraživanjima, možemo zaključiti da ne postoje jedinstvene teorije o procesu ovladavanja inim jezikom, međutim, većina stručnjaka koji se bave tim područjem slaže se oko toga da im je glavni cilj „unaprijediti razumijevanje razvoja onih jezika, koji pojedincu nisu prvi usvojeni jezik" (Medved Krajnović, 2010: 2).

Proces ovladavanja drugim ili stranim jezikom razlikuje se po tome, govori se o simultanoj ili sukcesivnoj dvojezičnosti. Simultana dvojezičnost definira djetetovousvajanje oba jezika od rođenja ili usvajanje drugog jezika do treće godine života, a sukcesivna dvojezičnost označuje djetetovo ovladanje drugim jezikom i usvajanje nakon treće godine života, odnosno nakon što su se usvojile osnove materinskog jezika. Naime, iako bismo učenike drugoga jezika mogli smatrati dvojezičnima, „proces usvajanja drugog jezika ne može se izjednačiti s usvajanjem dvaju prvih jezika“ što nazivamo simultanom dvojezičnošću, ali se mogu smatrati dvojezičnima u širem smislu te riječi (Kraš i Miličević, 2015: 4). Istraživač Bialystok (1988) smatra da djeca koja simultano usvajaju dva jezika prolaze kroz sve razvojne faze kao i jednojezična djeca te da je prisutna mogućnost da će oni vokabular usvajati sporije nego li djeca koja usvajaju samo jedan jezik. Simultanu dvojezičnost obilježava i neuravnotežen napredak kod dvaju jezika, što ukazuje na to da će jedan jezik vjerojatno biti „jači" od drugoga, a razlog tome može se objasniti nejednakim jezičnim „inputom" (McLaughlin i sur., 1995: 9).

Usvajanje stranog jezika, nakon što je prvi jezik već usvojen, autori Tabors i Snow (1994) prikazuju kroz četiri razvojne faze. Prilikom prve faze i susretanja drugog ili stranog jezika dijete će ili koristiti svoj materinski jezik ili uopće neće govoriti. Prema Saville-Troike (1988) mnoga će se djeca pokušati ostvariti komunikaciju na materinskom jeziku, a kada tu komunikaciju neće uspjeti ostvariti, bit će u stanju frustracije te će s vremenom odustati od pokušaja sporazumijevanja na materinskom jeziku. Time dijete ulazi u drugu fazu, u neverbalno razdoblje u kojem u cijelosti prestane govoriti. Trajanje ove faze je individualno te se razlikuje od djeteta do djeteta, može trajati kraće i duže. Pošto izostaje verbalni govor, djeca će svoju neverbalnu komunikaciju izuzetno razvijati te će putem nje pokušati zatražiti

pomoć od odraslih kako bi zadovoljili svoje potrebe. U ovom razdoblju počinju otkrivati pravila stranog jezika. Naime, djeca oponašaju govor ostalih govornika i igraju se sa zvukovima novog jezika (McLaughlin i sur., 1995: 15).

U trenutku kada djeca počnu koristiti osnovne "formule" novog jezika i telegrafski govor, iako još nisu u potpunosti savladali jezik, tada možemo zaključiti da se osjećaju spremno koristiti se s novim jezikom u novoj okolini. Telegrafski govor definirali smo kao govor u kojem dijete koristi imenice i glagole, ali bez prijedloga i veznika te nije prisutno slaganje u rodu, broju i padežu (Starc i sur., 2004: 90). Telegrafski govor smatra se dijelom urednog usvajanja materinskog jezika te se javlja u drugoj godini djetetova života. Formulaični govor (engl. formulaic speech) podrazumijeva korištenje rutinskih fraza koje dijete ponavlja bez razumijevanja značenja tih riječi. (McLaughlin i sur., 1995: 8). Nakon ove faze slijedi faza "produktivnog korištenja jezika". Na samom početku će dijete biti sposobno slagati nove rečenice spajajući „formulaične" obrasce (engl. formulaic patterns) s nazivima predmeta (npr. Ja želim + dudu), no s vremenom će dijete steći razumijevanje sintakse novog jezika i usvajati će nove „formule" te će sa svakom izgovorenom rečenicom unaprijediti svoje znanje, sve dok ne postigne potpunu kontrolu nad proizvodnjom i korištenjem jezika. Redosljed ovih faza je individualan kod svakog djeteta te se najviše razlikuje u trajanju razdoblja. U određenim situacijama neverbalna faza može trajati toliko kratko, da bi se moglo reći da je dijete i preskočilo to razdoblje. (McLaughlin i sur., 1995: 8).

"Ovladavanje inim jezikom zapravo je usvajanje složene kognitivne vještine... a ovladavanje vještinama niže razine zapravo je preduvjet za ovladavanje vještinama više razine..." tumače psiholingvističke spoznaje o načinima i modelima usvajanja inog jezika čije se osnove mogu naći u suvremenim teorijama učenja (Medved Krajnović, 2010: 62). Iako je pretpostavka o postojanju kritičnoga razdoblja naišla na kritička tumačenja (Mihaljević Djigunović, 2006: 200), pokazalo se da postoji osjetljivo razdoblje za usvajanje stranoga jezika koje se može objasniti psihološkim i neurološkim čimbenicima koji nisu nužno vezani samo za jezik. Na tome je vezana i pretpostavka: "... da bi hipotezu osjetljivoga razdoblja za usvajanje jezika trebalo shvatiti upravo s gledišta implicitno-eksplicitne dihotomije: negdje između ranoga djetinjstva i puberteta djeca postupno gube sposobnost ovladavanja jezikom samo putem implicitnih mehanizama" (DeKeyser, 2000), odnosno urođena jezična obrada zamjenjuje se općim kognitivnim sposobnostima (Skehan, 1998). Prema istraživanjima djeca, u konačnici, ovladaju inim jezikom bolje od odraslih te uz ulaganje svjesnoga i kognitivnoga truda dolaze do boljega uspjeha (Medved Krajnović, 2010: 71).

Nakon usvojenog materinskog jezika, učenje stranog jezika može biti olakšano, ali i otežano iz razloga što već znamo jedan jezik. Zbog same činjenice što se već zna kako funkcionira struktura jezika, učenje drugog može nam biti olakšano. Dok s druge strane, otežano učenje i stvaranje pogrešaka u reprodukciji drugog jezika dovodi nas činjenica da jezici ne funkcioniraju jednako te da se određena pravila iz jednog jezika, ne primjenjuju u drugom (Lightbown i Spada, 2013). Značenje jedne riječi je, za dijete, prepoznatljiva lingvistička cjelina na materinskom jeziku te ju može zamijetiti i riječima na stranom jeziku. Najčešći način dječjeg podučavanja stranih riječi je uz pomoć pokazivanja objekta koje mogu vidjeti i dodirnuti te koji imaju značenje jedne riječi u materinskom jeziku (Cameron, 2001). Usvajanje stranog jezika kod svakog pojedinca odvija se individualno na drugačije načine što ovisi o strategijama učena svakog pojedinca i o načinu usvajanja vokabulara. Kada se uspoređi usvajanje jezika u materinskom stranom jeziku, vidi se velika razlika. Djeca u materinskom jeziku bez napora mogu naučiti i do tisući riječi, no usvajanje velike količine vokabulara u stranom jeziku pokazao se kao veći problem. Razlog tome je njihova manja izloženost stranom jeziku, kontekst i uvjeti u kojem uče nisu jednaki te riječi koje usvajaju se ne mogu razumjeti iz konteksta rečenice. Kada bi usvajanje riječi poredali prema koracima, možemo definirati prepoznavanje riječi kao prvi korak. Zatim, doživljavanje riječi, odnosno predmeta kada ga vidimo, čujemo naziv i razumijemo njegovu ulogu definiramo kao drugi korak. Za potpuno usvajanje, memoriranje i uvrštavanje riječi stranog jezika u govorni vokabular, potrebno je više puta, prema nekim istraživanjima čak i 16 puta (Lightbown i Spada, 2013) ponoviti i susresti se s riječi te doživjeti njen značaj. Zbunjujuće i otežavajuće prilikom usvajanja mogu biti posuđenice iz jezika koje internacionalno imaju iste ili slične nazive, što stvara probleme u pisanju tih riječi u kasnijem obrazovanju. Također, otežavajuće mogu biti i riječi koje imaju isti korijen i izvedene su iz istih riječi, no na drugim jezicima imaju drugačije značenje. Prema Krashen (Lightbown i Spada, 2013) čitanje se smatra najučinkovitijim i najboljim načinom učenja vokabulara stranog jezika te ujedno djetetu pruža zadovoljstvo i razvoj mašte. Prilikom čitanja potrebno je obratiti pozornost da je tematika teksta djeci interesantna i bliska te da većinom sadrži riječi s kojima su se već susreli. Prema Krashenovoj teoriji istraživanja su potvrdila da se vokabular lakše uči kada nema određenih uputa i objašnjenja, dok s druge strane Hulstijn i Laufer (Lightbown i Spada, 2013) prikazuju dokaze učenja vokabulara kroz što veću usmjerenost pažnje na nove riječi i korištenje riječi u produktivnim zadacima (Lightbown i Spada, 2013).

Prema svemu što je izrečeno može se zaključiti kako se usvajanje drugog ili stranog jezika odvija kod svakog pojedinca individualno, na različite načine i određenom brzinom. Među

ključnim faktorima, koji utječu na razinu usvajanja su: izloženost, kontekst i uvjeti u kojima se usvaja drugi jezik te obiteljsko okruženje i djetetova okolina. Uz ulaganje dovoljno truda, stjecanje znanja spontanim putem, kroz igru i ponavljanjem riječi postiže se učinkovito ovladavanje inim jezikom, odnosno usvaja se složena kognitivna vještina. U stručnoj literaturi više puta nailazimo na izraz “Djeca su kao spužve”, odnosno da upijaju sve oko sebe. Tu rečenicu možemo i u ovom radu potvrditi i prema pokazanim istraživanjima zaključiti da djeca ovladaju inim jezikom bolje i brže od odraslih te uz ulaganje svjesnog i kognitivnog truda dolaze do boljeg uspjeha.

3.1. Mađarski kao ini jezik u Republici Hrvatskoj

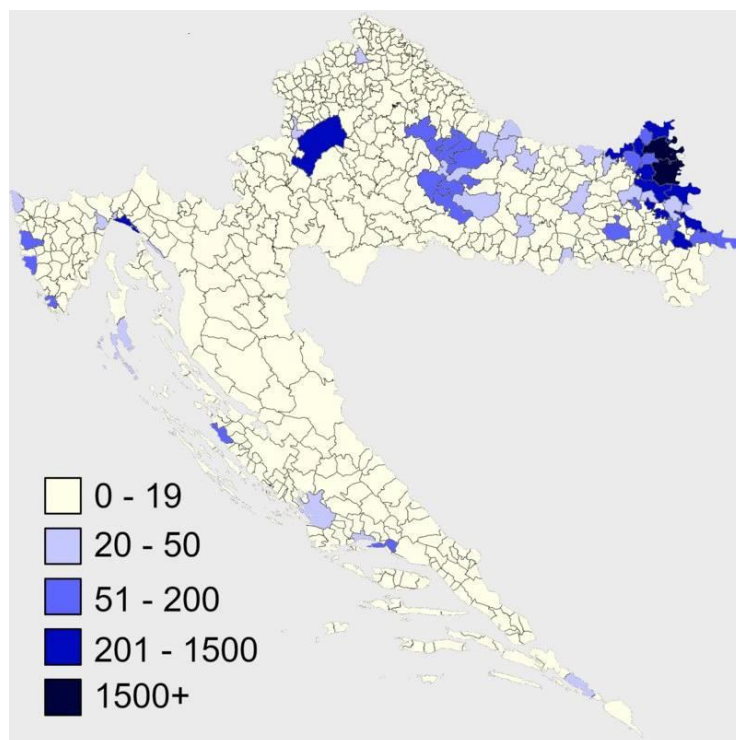
U Republici Hrvatskoj popis stanovništva prema narodnosti (DZS, 2013) napravljen je 2011. godine, te se od ukupnog broja stanovništva (4.284.889) njih 328.738 izjasnilo pripadnicima neke nacionalne manjine, što iznosi svega 7,67 % ukupnog stanovništva. Prema prvim podacima novog popisa stanovništva koji su objavljeni u 2021. godini, ukupan broj stanovnika smanjio se za 9,25 % u odnosu na 2011. godinu, odnosno za 396.360 osoba. Pripadnicima mađarske manjine izjasnilo se 14.048 osoba (0,33 % ukupnog stanovništva), što ukazuje na značajno opadanje brojnosti mađarske manjine na teritoriju Republike Hrvatske, ako imamo u vidu da se, prema popisu stanovništva iz 1971. godine, pripadnicima te manjine izjasnilo 35.448 osoba (vidi tablicu 2).

Tablica 2

Popis stanovništva pripadnika mađarske nacionalne manjine od 1931. do 2011. godine

Godina	Ukupan broj stanovnika pripadnika mađarske nacionalne manjine	Postotak od ukupnog broja stanovništva
1931.	69.540	2%
1948.	51.399	1.4%
1953.	47.711	1.2%
1961.	42.347	1%
1971.	35.488	0.8%
1981.	25.439	0.6%
1991.	22.355	0.5%
2001.	16.595	0.4%
2011.	14.048	0.3%

Prema teritorijalnom području, najveći broj pripadnika mađarske nacionalne manjine prebiva na području Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Bjelovarsko-bilogorske i Primorsko-goranske županije te na području Grada Zagreba (vidi sliku 1). U samom gradu Osijeku, Mađari su prisutni još od srednjeg vijeka, a njihova se neprekidna prisutnost bilježi još od popisa stanovništva 1737. godine (pravamanjina.gov.hr).

Slika 1

Rasprostranjenost mađara u Hrvatskoj prema općinama (2011.godina)

https://www.wikiwand.com/hr/Ma%C4%91ari_u_Hrvatskoj

Na osnovu podataka popisa stanovništva iz 2011. godine, objavljenim na stranicama Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2013), možemo uočiti odstupanja u broju stanovnika koji su se izjasnili kao pripadnici mađarske nacionalne manjine naspram broja onih stanovnika koji mađarski smatraju svojim materinskim jezikom. Iz navedenog se može zaključiti kako se od 14.048 osoba, koje su se izjasnile pripadnicima mađarske nacionalne manjine (vidi tablicu 3), njih 10.231 služi mađarskim kao materinskim jezikom. To nam daje postotak od 27 % pripadnika mađarske nacionalne manjine koji mađarski ne smatraju svojim materinskim jezikom.

Tablica 3

Stanovništvo prema materinskom jeziku, popisi 1991., 2001. i 2011.

Godina	Broj stanovnika koji svojim materinskim jezikom smatraju mađarski jezik	Postotak (%)
1991.	19 684	0.41 %
2001.	12 650	0.29 %
2011.	10 231	0.24 %

https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf

Prem autorici Jelaski (2007) većina govornika manjinskih jezika, hrvatski jezik smatra glavnim okolinskim jezikom koji u kasnijem obrazovanju postaje i glavni jezik sporazumijevanja u društvu. Premda se već u ranome djetinjstvu susreću s hrvatskim jezikom, možemo reći da je „većina manjinskih govornika u Hrvatskoj od rane dobi dvojezična“ (Jelaska, 2007: 18). Prema razvijenim jezičnim sposobnostima u oba jezika, u Hrvatskoj se dvojezični govornici manjinskih jezika svrstavaju u skupine od uravnoteženih pa sve do neuravnoteženih govornika. Određeni dvojezični govornici manjinskih jezika podjednako dobro vladaju i koriste se s oba jezika, dok postoji i druga krajnost u kojoj nalazimo govornike kojima je jedan jezik znatno jači, a drugi slabiji (Jelaska, 2005). Hrvatski jezik, kao glavni okolinski jezik pomoću kojeg se odvija sporazumijevanje u društvu, za govornike manjinskih jezika predstavlja J1, što znači da će biti potrebno uložiti više truda kako bi očuvali svoj materinski jezik, koji je u tom slučaju J2. No, s druge strane postoje i pojedinci koji se hrvatskim jezikom služe rijetko, pa su neuravnoteženo dvojezični u korist svog materinskog jezika. Nadalje, nalazimo i pojedince manjine koji uopće ne govore i ne koriste se hrvatskim jezikom te u tom slučaju njihovo potomstvo se s hrvatskim jezikom susreću tek početkom formalnog obrazovanja.

Autorice Cvikić i Tomek (2003) u svojem radu proučavaju „učenje hrvatskog jezika kod djece pripadnika mađarske nacionalne manjine koji žive u Baranji, a polaze osnovnu školu na jeziku i pismu nacionalne manjine (mađarski jezik)“ te prikazuju dva problema u usvajanju hrvatskog jezika. Kao prvi problem navodi se spajanje razreda u jedan. Naime, zbog malog broja djece, razrede nije moguće podijeliti prema stupnju znanja hrvatskog jezika pa su u isti razred upisana djeca dijametralno suprotnih jezičnih sposobnosti. Kao drugi problem ističe se neusklađenost sadržaja s jezičnim kompetencijama učenika te literaturu smatraju sadržajno i metodički prezahtjevnima (Cvikić i Tomek, 2003).

U knjizi "Hrvatski kao drugi i strani jezik" autorice Cvikić i Jelaska (2005) navode sažet pregled radova autora koji su se u svojim istraživanjima usredotočili na usvajanje hrvatskoga jezika kod djece govornika mađarskoga jezika, te navode i nekolicinu objavljenih radova o hrvatskoj nacionalnoj manjini koja živi u Mađarskoj (Dudaš 1993, Prodan 2002, Barić, 2002, prema Cvikić i Jelaska, 2005).

3.1.1 Obrazovanje Mađara u Republici Hrvatskoj

Prema podacima Središnjega državnog portala u Republici Hrvatskoj u školskoj godini 2020./2021. svi su se modeli manjinskoga obrazovanja provodili u praksi. To bi značilo da je primjerice, za mađarski jezik izrađen Nastavni plan i program mađarskoga jezika za osnovne i srednje škole s nastavom na mađarskom jeziku i pismu prema „modelu A” i „modelu C” te nastavni plan i program mađarskoga jezika za osnovne škole s nastavom na mađarskom jeziku i pismu prema „modelu B”. U Narodnim novinama, sukladno tome, u pravilu bi trebala biti dostupna tri kurikula predmeta mađarski jezik (jer se odluka o donošenju kurikula objavljuje u Narodnim novinama, a sastavni je dio odluke i informacija o početku primjenjivanja kurikula). Međutim, u Narodnim novinama, moguće je pronaći samo odluku i kurikulum predmeta mađarski jezik („modul A”). To znači da se u Republici Hrvatskoj u ukupno 35 škola provodi manjinsko obrazovanje na mađarskom jeziku. Od toga se broja nastavni „model A” (koji jedini ima kurikulum objavljen u Narodnim novinama) provodi samo u četirima institucijama (trima osnovnim školama i jednoj gimnaziji).

Pripadnici nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj imaju pravo na odgoj i obrazovanje na vlastitom materinskom jeziku, koje je osigurano Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Pripadnici nacionalnih manjina svoje ustavno pravo na odgoj i obrazovanje imaju mogućnost ostvariti prema tri osnovna modela i prema posebnim oblicima školovanja, a to su „model A” (nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina), „model B” (dvojezična nastava) i „model C” (njegovanje jezika i kulture). U predškolskim ustanovama programi za nacionalne manjine mogu biti dvojezični ili se provoditi na materinskom jeziku nacionalne manjine (mzo.gov.hr). „Model A je svakako najopširniji opsegom i sadržajem nastavnih jedinica koje se obrađuju na jeziku i pismu pojedinih nacionalnih manjina. Cjelokupna se nastava izvodi na jeziku i pismu nacionalnih

manjina, uz obvezno učenje hrvatskog jezika i to isti broj sati kao jezik manjine. Ovaj model u hrvatskom obrazovnom sustavu koriste brojnije i organiziranije nacionalne manjine, češka, srpska, talijanska i mađarska. U onim lokacijama gdje su nacionalne manjine manje brojne i homogene koristi se B model. Njega karakterizira dvojezičnost, tako da se prirodna grupa predmeta predaje na hrvatskom jeziku, a društvena grupa predmeta na jeziku nacionalne manjine. Model C je oblik nastave za nacionalne manjine u kojem se nastava izvodi na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet sati tjedno” (Babić i Škiljan 2019: 394). Mađarska nacionalna manjina koristi se svim trima obrazovnim modelima koji su na raspolaganju govornicima manjinskih jezika. U određenim ustanovama djeca ostvaruju obrazovanje na svome jeziku uz obavezno učenje hrvatskoga jezika (model A), dok se u drugima prirodna skupina predmeta predaje na hrvatskom, a društveni predmeti na mađarskom jeziku (model B). Postoje i ustanove u kojima se nastava iz svih predmeta odvija na hrvatskom jeziku, a mađarski jezik i kultura se njeguju pet školskih sati tjedno, u sklopu posebnog programa (model C). Nastavni plan i program za redovitu nastavu u modelu A, B i C donosi nadležno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta nakon pribavljenog mišljenja manjinskih udruga sukladno Zakonu o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. (mzo.gov.hr). U Republici Hrvatskoj u 2020./2021. školskoj godini bilo je trideset tri osnovnih škola i tri srednjih škola koje su provodile model A, B i C.

U Republici Hrvatskoj u školskoj godini 2020./2021. je bilo četiri osnovnih škola koje održavaju nastavu na mađarskom jeziku po „modelu A”, a to su: Osnovna škola Zmajevac (Zmajevac, PŠ Kotlina, PŠ Novi Bezdani, PŠ Suza), Osnovna škola Lug (PŠ Vardarac), Prosvjetno-kulturni centar Madara u Hrvatskoj (Osijek) i Osnovna škola Korog (Korog). (gov.hr). Postoji samo jedna srednja škola s nastavom na mađarskom jeziku po “modelu A”, a ona se provodi u Prosvjetno-kulturnom centru u Mađara u Hrvatskoj, u Osijeku. (gov.hr)

Po modelu B" dvije su osnovne škole s dvojezičnom nastavom (na mađarskom i hrvatskom jeziku), a to su Osnovna škola Ivana Gundulića (Zagreb) i Osnovna škola Lug/Laskói Általános Iskola (Lug, PŠ Kopačevo, PŠ Vardarac). (gov.hr)

Najviše je onih obrazovnih ustanova koje provode nastavu po „modelu C”, čak dvadeset sedam osnovnih škola s nastavom mađarskog jezika i kulture, a to su: Osnovna škola Ivana Gundulića (Zagreb), Osnovna škola Gradina (Gradina, PŠ Novi Gradac, Gradina, PŠ Budakovac), Osnovna škola Antunovac (Antunovac), Osnovna škola Frana Krste Frankopana (Osijek), Osnovna škola Franje Krežme (Osijek), Osnovna škola „Dr. Franjo Tuđman” (Beli Manastir), Osnovna škola Bilje (Bilje), Osnovna škola Dalj (Dalj, PŠ Erdut, Erdut), Osnovna

škola Darda (Darda), Osnovna škola Draž (Draž i PŠ Batina, Batina), Osnovna škola Kneževi Vinogradi (PŠ Karanac, Kneževi Vinogradi), Osnovna škola Laslovo (Laslovo), Osnovna škola Stari Jankovci (Stari Jankovci), Osnovna škola Mate Lovraka (Vladislavci), Osnovna škola „Vladimir Nazor“ (Đakovo, PŠ Ivanovci Gorjanski), Osnovna škola Čakovci (PŠ Berak), Osnovna škola Zmajevac (PŠ Suza, PŠ Novi Bezdán, Baranjsko Petrovo Selo), Osnovna škola Lug (PŠ Kopačevo), Osnovna škola Jagodnjak (Jagodnjak), Osnovna škola Zrinskih (Nuštar, PŠ Marinci), Osnovna škola „Skalice“ (Split), Osnovna škola „Gripe“ (Split), Osnovna škola Dežanovac (PŠ Trojeglava, Dežanovac), Osnovna škola Ivana Nepomuka Jemeršića (Grubišno Polje), Osnovna škola Velika Pisanica (Velika Pisanica), IV. Osnovna škola Bjelovar (Bjelovar) te Češka osnovna škola Jana Amosa Komenskog (Darugar). Postoje tri srednje škole s nastavom mađarskog jezika i kulture po „modelu C“, a to su: I. gimnazija (Zagreb), Druga srednja škola (Beli Manastir) i I. gimnazija Osijek (Osijek) (gov.hr).

Prema dokumentu iz 2015. godine u program za djecu pripadnika mađarskih nacionalnih manjina na području Osječko-Baranjske županije bilo je upisano sto dvadeset četiri djece i to u sljedećim predškolskim ustanovama: u Dječjem vrtiću "Bobita" u okviru Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Osijeku četrdeset devet djece, u Dječjem vrtiću "Grlica" u Bilju u područnim vrtićima u Lugu trinaest djece, u Vardarcu petnaest djece i u Kopačevu sedamnaest djece, u Dječjem vrtiću "Zeko" u Kneževim Vinogradima dvadeset sedmero djece (područni vrtić u Suzi osmero djece i područni vrtić u Zmajevcu devetnaest djece), te Dječjem vrtiću "Mali princ" u Batini svega troje djece. U sklopu Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Republici Hrvatskoj od 20. rujna 1999. godine, djeluje dječji vrtić „Bobita“, koji provodi dvojezični redoviti program za mađarsku djecu. Osnivač Centra i samog vrtića je Republika Hrvatska, a taj vrtić pohađa pedeset djece u dobi od tri do šest godina (centar-prosvjetnokulturni-madjara-os.skole.hr).

U Zagrebu postoji samo jedna odgojna skupina unutar dječjeg vrtića „Potočnica“, koja provodi program za pripadnike mađarske nacionalne manjine. Ta je skupina osnovana 1. ožujka 1994. godine na inicijativu Demokratske zajednice Mađara u Hrvatskoj te uz podršku Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske (zg-magyar.hu). Na mrežnim stranicama vrtića možemo saznati da je to cjelodnevni vrtićki program na mađarskom jeziku namijenjen prvenstveno djeci mađarske nacionalne manjine, ali i svojoj ostaloj djeci koja žele u sklopu redovitog programa naučiti mađarski jezik i upoznati se s mađarskom kulturnom baštinom. „Rad odgojiteljica se fokusira na osiguravanje optimalnih uvjeta za održavanje i očuvanje nacionalnog identiteta Mađara u Hrvatskoj te je cilj projekta podržati obitelj u njegovanju

nacionalnog identiteta i stvaranje ozračja tolerancije prema nacionalnoj i svakoj drugoj različitosti.” (vrticpotocnica.zagreb.hr). Skupina radi po specifičnom planu rada koji uvažava potrebe predškolske djece mađarske nacionalne zajednice, upoznavanje s narodnim običajima, igrama , pjesmama, plesom i kulturnom baštinom, a ujedno ih povezuje s odgojno obrazovnim sadržajima i događanjima u ostalim vrtićkim skupinama.

Fakultetsko obrazovanje studija hungarologije, mađarskog jezika i kulture u Republici Hrvatskoj moguće je pohađati na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku te na Sveučilištu u Rijeci.

4. Istraživanje i rasprava

4.1. Opis uzorka

U skladu s postavljenim ciljem istraživanja, istraživanje je provedeno na uzorku od 10 ispitanika ($n = 10$) u odgojnoj skupini s programom za pripadnike mađarske nacionalne manjine u dječjem vrtiću “Potočnica” u gradu Zagrebu. U istraživanju je sudjelovalo 4 dječaka i 6 djevojčica u rasponu dobi od dvije godine i šest mjeseci do šest godina i osam mjeseci. Također, sudjelovali su i njihovi roditelji ($n = 20$) u obliku ispunjavanja upitnika o sociolingvističkim obilježjima djece, njihovom stupnju obrazovanja i poznavanju jezika te o učestalosti korištenja mađarskog jezika izvan odgojno-obrazovne institucije (vidi slike 4 i 5)

Analizom sociolingvističkih upitnika (tablica 4) utvrđeno je da je broj djece simultano dvojezične ($n = 5$) i sukcesivno dvojezične ($n = 5$) djece podjednak, a ti rezultati dobiveni su na temelju informacija koje smo dobili od roditelja.

Tablica 4

Broj djece prema podjeli na simultanu i sukcesivnu dvojezičnost

	Djevojčice	Dječaci	Ukupno
Simultana dvojezičnost	4	1	5
Sukcesivnadvojezičnost	2	3	5

Prema upitnicima možemo vidjeti odnos jezika u obiteljima (tablica 5) te njihov način komunikacije s djecom, gledajući užu (samo roditelji) i širu (bake, djedovi, tete, ujaci...) obiteljsku zajednicu. 40 % djece u svojoj užoj obiteljskoj zajednici koristiti se isključivo hrvatskim jezikom, 30 % djece koristi se isključivo mađarskim jezikom, 20 % djece simultano koristi mađarski, hrvatski i engleski jezik te 10 % od ukupnog broja odnosi se na simultano korištenje mađarskog i hrvatskog jezika. Kada gledamo širu obiteljsku zajednicu koja uključuje bake, djedove, ujake i tete, možemo zaključiti da njih 50% od ukupnog broja koristi simultano mađarski i hrvatski jezik, 30 % i dalje koristi isključivo mađarski jezik i u široj zajednici, a 20 % i dalje ostaje na uporabi mađarskog, hrvatskog i engleskog jezika.

Tablica 5

Zatupljenost jezika u užoj i široj obiteljskoj okolini

	U užoj obiteljskoj okolini	U široj obiteljskoj okolini
Isključivo hrvatski jezik	4	0
Isključivo mađarski jezik	3	3
Simultana uporaba mađarskog i hrvatskog jezika	1	5
Simultana uporaba mađarskog, hrvatskog i engleskog jezika	2	2
Ukupno	10	10

Prema rezultatima djece, bolje rezultate pokazala su djeca koja u svojoj užoj obiteljskoj okolini koriste barem malo mađarskog jezika te oni koji imaju priliku češće biti u kontaktu sa svojom širom obiteljskom zajednicom koja upotrebljava mađarski jezik.

4.2. Cilj i problemi istraživanja

Cilj istraživanja bio je procijeniti razlike u poznavanju nekih uobičajenih leksema na mađarskom i hrvatskom jeziku kod dvojezične djece vrtićke i predškolske dobi koja pohađaju odgojnu skupinu s programom za pripadnike mađarske nacionalne manjine u dječjem vrtiću "Potočnica".

Problemi istraživanja:

1. Utvrditi poznavanje uobičajenih mađarskih leksema koje su djeca tijekom boravka u vrtiću usvajala i ponavljala.

2. Utvrditi postoje li razlike u uspješnosti poznavanja leksema s obzirom na:

- a. dob ispitanika
- b. obrazovanje roditelja
- c. korištenje mađarskog jezika u slobodno vrijeme

4.3. Hipoteze istraživanja

U skladu s navedenim problemima istraživanja definiraju se sljedeće hipoteze:

- H1: Djeca koja u svojoj obitelji koriste simultano oba jezika, ostvarit će bolje rezultate
- H2: Djeca starije dobi ostvarit će bolje rezultate
- H3: Djeca čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja ostvarit će bolje rezultate
- H4: Djeca koja zajedno s roditeljima ili rodbinom u svoje slobodno vrijeme učestalo koriste mađarski jezik, ostvarit će bolje rezultate

4.4. Opis instrumenta istraživanja

U istraživanju smo koristili dva instrumenta: zadatak prepoznavanja i imenovanja slika, te sociolingvistički upitnik za roditelje.

Sociolingvistički upitnik za roditelje sastojao se od nekoliko pitanja iz kojih se trebalo saznati ukratko o demografskim obilježjima djece (mjesto rođenja, državljanstvo i materinji jezik) te o samom profilu ispitanika (mjesto rođenja, državljanstvo, materinji jezik, školska sprema i zanimanje), dok se drugi dio upitnika odnosio na podatke vezane uz znanje, uporabu i razvijanje mađarskog jezika te uz jezična obilježja obitelji. Prema podjeli kategorija dvojezičnih obitelji autora Harding-Esch i Riley (2003) možemo ispitanike svrstati u određene kategorije i dobiti bolji uvid u dvojezičnost svakog djeteta. Prema tablici 6, troje ispitanika možemo svrstati u kategoriju br 1., troje ispitanika u kategoriju br. 3 te četiri ispitanika u kategoriju br. 5.

Tablica 6

Osnovni tipovi dvojezičnih obitelji (prema Harding-Esch i Riley, 2003)

Tip obitelji	Osnovne razlike		
	Roditelji	Zemlja stanovanja	Strategija
Obilježja obitelji	1. Materinji jezici roditelja se razlikuju; svaki roditelj donekle je kompetentan u jeziku onog drugog.	Materinji jezik jednoga od roditelja dominantan ³ je jezik u zemlji stanovanja.	Svaki od roditelja djetetu se od rođenja obraća na svom materinjem jeziku.
	3. Roditelji dijele isti materinji jezik	Materinji jezik roditelja nije dominantan jezik u zemlji stanovanja.	Roditelji se djetetu obraćaju na materinjem jeziku.
	5. Roditelji dijele isti materinji jezik.	Materinji jezik roditelja ujedno je dominantan jezik u zemlji stanovanja	Jedan od roditelja djetetu se svakodnevno obraća na drugom jeziku.

Zadatak prepoznavanja i imenovanja slika, odnosno potaknute proizvodnje u ovom istraživanju, bio je temeljen na slikama (vidi u prilogu). Test prepoznavanja i imenovanja slika (*engl. picture based production test*) sastojao se od 10 slika često korištenih leksema u oba jezika te dva leksema koja su vezana uz mađarski jezik, odnosno prepoznatljive su mađarskom narodu: *kürtöskalács* (tradicionalni mađarski kolač) i *lángos* (tradicionalna mađarska pita). Slike su djeci bile prikazane u obliku isprintanih kartica te je svaki točan odgovor bio bodovan s jednim bodom, a netočan odgovor s nula bodova. Bodovanje se jednako provodilo za oba jezika: ako je dijete odgovorilo točno na oba jezika, to je bilo vrednovano s 2 boda. Za zadnja dva leksema mogao se osvojiti samo po jedan bod, zato što se tražio samo mađarski naziv radi ispitivanja poznavanja pojave na slici na mađarskom jeziku. Maksimalan broj bodova cjelokupnog testiranja iznosio je 22 boda.

4.5. Prikupljanje podataka

Istraživanje je provedeno u svibnju i lipnju 2022. godine u Zagrebu, u prostoru objekta predškolske ustanove. Testiranje djece provedeno je u dnevnom boravku odgojne skupine tijekom svakidašnjih aktivnosti, bez posebne naznake da se radi o istraživanju. Prije provođenja istraživanja roditelji su bili informirani o cilju i postupku istraživanja te su usmenim i pisanim putem dali svoju suglasnost da njihovo dijete sudjeluje u ovom istraživanju (slika 18). Svi ispitanici testirani su individualno, a vrijeme testiranja svakog pojedinog djeteta trajalo je oko 5 minuta. U svrhu izračunavanja rezultata koristili smo program Microsoft Exel.

4.6. Rezultati i rasprava

Prvi problem istraživanja bio je utvrditi poznavanje uobičajenih mađarskih leksema koje su djeca tijekom boravka u vrtiću usvajala i ponavljala. Ukupni postotci točno odgovorenih leksema na hrvatskom i mađarskom jeziku nalaze se u tablici 7. Prilikom imenovanja leksema: *sune/nap* i *mačka/cica* svi ispitanici dobili su bod te je postotak točnih odgovora 100 %. Rezultati pokazuju (vidi tablicu 8) da su djeca iz obitelji gdje se simultano koristi hrvatski i mađarski jezik ostvarili najbolje rezultate na oba jezika ($n = 3$), a djeca iz jednojezičnih obitelji ostvarili su visok broj bodova u onom jeziku koji im je dominantan. Ukoliko bi usporedili rezultate ispitanika koja isključivo koriste mađarski jezik u užoj obiteljskoj zajednici ($n = 3$) s ispitanicima koji isključivo koriste hrvatski jezik u užoj obiteljskoj zajednici ($n = 4$), možemo vidjeti da su ispitanici koji koriste mađarski jezik ostvarili više točnih odgovora (57 %) na hrvatskom jeziku, odnosno nedominantnom jeziku od ispitanika koji koriste hrvatski jezik i njihovih točnih odgovora (40 %) na mađarskom jeziku.

Tablica 7

Ukupan postotak uspješnosti zadataka imenovanja leksema

HRVATSKI JEZIK		MAĐARSKI JEZIK	
SUNCE	100%	NAP	100%
ZVIJEZDA	100%	CSILLAG	90%
KIŠA	80%	ESŐ	70%
STABLO	70%	FA	60%
CVIJET	70%	VIRÁG	80%
PAS	100%	KUTYA	80%
MAČKA	100%	CICA	100%
KUĆA	90%	HÁZ	60%
ČAŠA	70%	POHÁR	80%
MLIJEKO	90%	TEJ	70%
		KÜRTÖSKALÁCS	60%
		LÁNGOS	60%

Tablica 8

Postotak točnih odgovora prema jeziku koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici

Jezik koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici	Broj djece	Postotak točno odgovorenih leksema na mađarskom jeziku (M)	Postotak točno odgovorenih leksema na hrvatskom jeziku (M)
Isključivo hrvatski jezik	4	40%	100%
Isključivo mađarski jezik	3	100%	57%
Simultana uporaba mađarskog i hrvatskog jezika	3	100%	100%

Legenda: M - aritmetička sredina

U ispitivanju su djeca iz dvojezičnih obitelji, odnosno koja simultano koriste oba jezika u svojoj obiteljskoj okolini, (n = 3) ostvarila najbolje rezultate i najveći broj bodova. Sve

pojmove točno su imenovala na oba jezika te su i pojmove *kürtöskalács* i *lángos* prepoznala i točno imenovala (vidi tablicu 9).

Tablica 9

Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste simultano oba jezika

Leksemi	Ispitanik br.1		Ispitanik br.2		Ispitanik br.3	
	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik
sunce/nap	1	1	1	1	1	1
zvijezda/csillag	1	1	1	1	1	1
kiša/eső	1	1	1	1	1	1
stablo/fa	1	1	1	1	1	1
cvijet/virág	1	1	1	1	1	1
pas/kutya	1	1	1	1	1	1
mačka/cica	1	1	1	1	1	1
kuća/ház	1	1	1	1	1	1
čaša/pohár	1	1	1	1	1	1
mlijeko/tej	1	1	1	1	1	1
kolač/kürtöskalács	/	1	/	1	/	1
pita/lángos	/	1	/	1	/	1
Ukupan broj bodova		22		22		22

Prema bodovnom rangi sljedeća skupina koja je ostvarila visok broj bodova su djeca koja u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo mađarski jezik (n = 3). Prilikom imenovanja slika na mađarskom jeziku, svi odgovori su bili točni te su i pojmove *kürtöskalács* i *lángos* prepoznala i točno imenovala. Prilikom imenovanja na hrvatskom jeziku uočio se očekivani ishod. Pojmove *sunce*, *zvijezda*, *pas* i *mačka* ispravno su znala imenovati na oba jezika. Pojmove *kuća* i *mlijeko* točno je imenovalo njih dvoje, pojmove *kiša* točno je imenovalo samo jedno dijete iz te skupine, a pojmove *stablo*, *cvijet* i *čaša* nisu znala točno imenovati (vidi tablicu 10).

Tablica 10

Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo mađarski jezik

Leksemi	Ispitanik br.1		Ispitanik br.2		Ispitanik br.3	
	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik
sunce/nap	1	1	1	1	1	1
zvijezda/csillag	1	1	1	1	1	1
kiša/eső	0	1	1	1	0	1
stablo/fa	0	1	0	1	0	1
cvijet/virág	0	1	0	1	0	1
pas/kutya	1	1	1	1	1	1
mačka/cica	1	1	1	1	1	1
kuća/ház	1	1	1	1	0	1
čša/pohár	0	1	0	1	0	1
mlijeko/tej	1	1	1	1	0	1
kolač/kürtöskalács	/	1	/	1	/	1
pita/lángos	/	1	/	1	/	1
Ukupan broj bodova	18		19		16	

U skupinu koja se na bodovnom rangju nalazila na donjoj granici pripadaju djeca koja u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo hrvatski jezik (n = 4). Prilikom imenovanja slika na hrvatskom jeziku svi odgovori su bili točni. Prilikom imenovanja pojmova na mađarskom jeziku, samo su dva pojma znali svi ispitanici iz ove skupine, a to su pojmovi *sunce/nap* i *mačka/cica*. Pojam *zvijezda/csillag* točno je imenovalo njih troje, pojmove *cvijet/virág*, *pas/kutya* i *čša/pohár* točno je imenovalo njih dvoje, a pojmove *stablo/fa* i *kuća/ház* kao i dvije inačice *kürtöskalács* i *lángos*, nije nitko imenovao točno (vidi tablicu 11).

Tablica 11

Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo hrvatski jezik

Leksemi	Ispitanik br.1		Ispitanik br.2		Ispitanik br.3		Ispitanik br.4	
	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Hrvatski jezik	Mađarski jezik
sunce/nap	1	1	1	1	1	1	1	1
zvijezda/csillag	1	1	1	1	1	1	1	0
kiša/eső	1	0	1	0	1	1	1	0
stablo/fa	1	0	1	0	1	0	1	0
cvijet/virág	1	1	1	0	1	1	1	0
pas/kutya	1	1	1	0	1	1	1	0
mačka/cica	1	1	1	1	1	1	1	1
kuća/ház	1	0	1	0	1	0	1	0
čša/pohár	1	1	1	0	1	1	1	0
mlijeko/tej	1	0	1	1	1	0	1	0
kolač/kürtöskalács	/	0	/	0	/	0	/	0
pita/lángos	/	0	/	0	/	0	/	0
Ukupan broj bodova		16		14		17		12

Pojmove *sunce/nap* i *mačka/cica* sva djeca su znala imenovati na oba jezika. Najlošiji rezultati na mađarskom jeziku bili su za pojmove *kürtöskalács* (60 %) i *lángos* (60 %) koji su vezani uz mađarski jezik, odnosno prepoznatljivi su mađarskom narodu. Prema tablici 12 vidljivo je da su ispitanici koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste simultano mađarski i hrvatski jezik (n = 3) i djeca koja u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo mađarski jezik (n = 3) ostvarili sve bodove (1 bod za točan odgovor), a djeca koja u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo hrvatski jezik (n = 4) nisu ostvarili bodove.

Tabilca 12

Broj točnih odgovora prepoznavanja leksema *kürtöskalács* i *lángos* prema jeziku koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici

Jezik koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici	Broj djece	Broj točnih odgovora za leksem: <i>kürtöskalács</i>	Broj točnih odgovora za leksem: <i>lángos</i>
Isključivo hrvatski jezik	4	0	0
Isključivo mađarski jezik	3	3	3
Simultana uporaba mađarskog i hrvatskog jezika	3	3	3
Ukupno		6/10	6/10

Na temelju prikazanih rezultata potvrđujemo prvu hipotezu (H1: Djeca koja u svojoj obitelji koriste simultano oba jezika, ostvarit će bolje rezultate.)

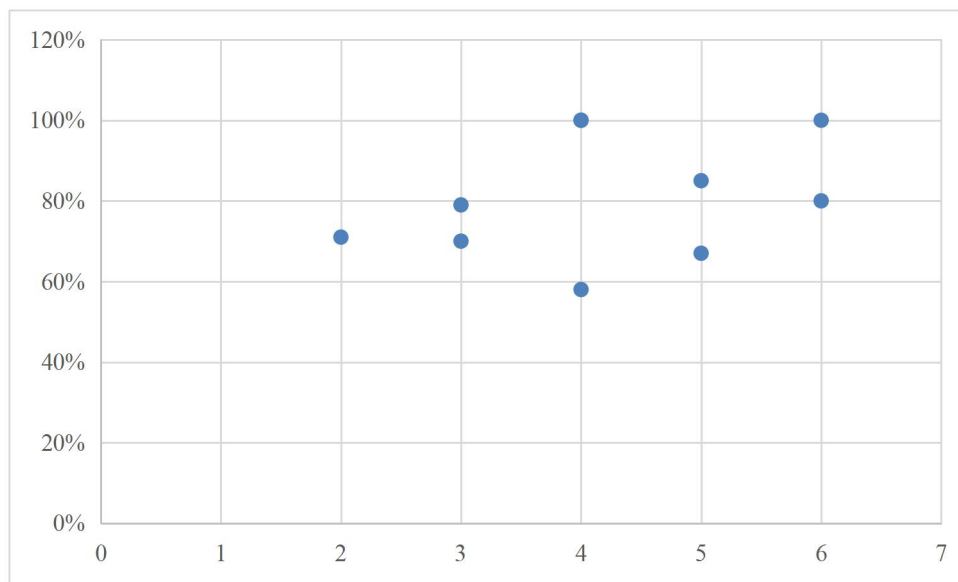
Drugi problem istraživanja bio je utvrditi postoje li razlike u uspješnosti poznavanja leksema s obzirom na dob ispitanika. U ispitivanju je sudjelovalo dvoje djece od šest godina, dvoje djece od pet godina, troje djece od četiri godine, dvoje djece od tri godine te jedno dijete od dvije godine. Za svakog ispitanika prikazani su postotci točno odgovorenih leksema te njihova dob (vidi tablicu 13). Najviši rezultat (100 %) ostvarilo je troje ispitanika, jedno dijete od šest godina te dvoje djece od četiri godine. Najniži rezultat (58 %) ostvarilo je dijete od četiri godine. Prema prikazanim rezultatima, vidljivo je da postoji umjerena povezanost između dobi i rezultata ispitanika (vidi sliku 2), ali nedovoljna za potvrđivanje hipoteze broj 2 (H2: Djeca starije dobi ostvarit će bolje rezultate).

Tablica 13

Rezultati ispitanika prema starosnoj dobi

Rezultati

Redni broj ispitanika	Dob	Hrvatski jezik	Mađarski jezik	Aritmetička sredina
1	6	100%	100%	100%
2	6	60%	100%	80%
3	5	70%	100%	85%
4	5	100%	33%	67%
5	4	100%	100%	100%
6	4	100%	100%	100%
7	4	100%	17%	58%
8	3	100%	58%	79%
9	3	40%	100%	70%
10	2	100%	50%	71%

Slika 2

Postotak točno odgovorenih leksema s obzirom na dob ispitanika

Nadalje, prikazuje se treći problem istraživanja, koji je bio utvrditi postoje li razlike u uspješnosti poznavanja leksema s obzirom na obrazovanje roditelja. U tablici broj 14 se

nalaze rezultati ispitanika (preuzeto iz tablice 13) i stupanj obrazovanja njihovih roditelja. Kod roditelja koji nemaju iste stupanjeve obrazovanja, prikazuju se oba. Najbolje rezultate točno odgovorenih leksema (100 %) ostvarilo je troje ispitanika čiji roditelji imaju visok stupanj obrazovanja (VSS), a najlošiji rezultat (58 %) ostvario je ispitanik čiji roditelji imaju srednju stručnu spremu (SŠ).

Tabilca 14

Rezultati ispitanika i stupanj obrazovanja njihovih roditelja

Broj ispitanika	Rezultati	Stupanj obrazovanja roditelja
1	100%	VSS
2	80%	VSS
3	85%	VŠS
4	67%	VŠS/VSS
5	100%	VSS
6	100%	VSS
7	58%	SŠ
8	79%	VSS
9	70%	VŠS
10	71%	SŠ

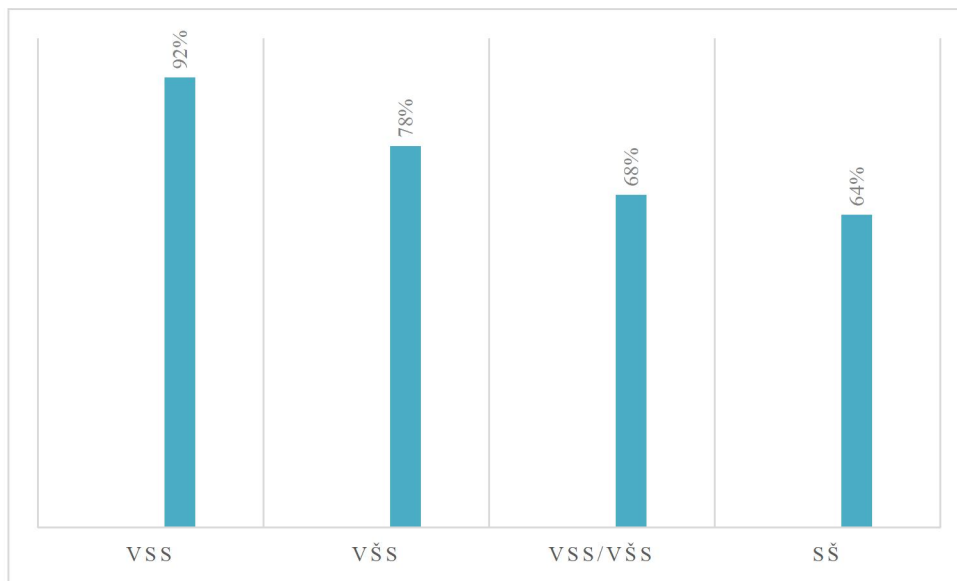
U tablici broj 15 nalaze se kategorije obrazovanja roditelja, broj djece po određenim kategorijama i njihov zajednički postignuti rezultat. Rezultati pokazuju da su djeca (n = 5) čiji roditelji imaju najviši stupanj obrazovanja (VSS), odnosno visoku stručnu spremu, ostvarila najveći postotak točno odgovorenih leksema (92 %). Najniži rezultat (65 %) postigla su djeca (n = 2) čiji roditelji imaju najniži stupanj obrazovanja (SŠ), odnosno srednju stručnu spremu. Grafom prikazujemo postotke točno odgovorenih leksema prema kategorijama obrazovanja roditelja. (vidi sliku 3).

Tabilca 15

Kategorije obrazovanja roditelja i zajednički postignuti rezultat ispitanika

Stupanj obrazovanja	Broj djece	Rezultati (M)
VSS	5	92%
VŠS	2	78%
VSS/VŠS	1	67%
SŠ	2	65%

Legenda: M - aritmetička sredina

Slika 3

Postotci točno odgovorenih leksema prema kategorijama obrazovanja roditelja

Na temelju prikazanih rezultata možemo potvrditi hipotezu broj 3 (H3: Djeca čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja ostvarit će bolje rezultate.)

Slijedi prikaz četvrtog istraživačkog problema u kojem je bilo potrebno utvrditi postoje li razlike u uspješnosti poznavanja leksema s obzirom na korištenje mađarskog jezika u slobodno vrijeme. Na temelju anketnog pitanja “Kako u slobodno vrijeme koristite mađarski jezik (mediji i slično)?” prikazujemo odgovore. 100 % ispitanika u svoje slobodno vrijeme mađarski jezik upotrebljava kroz dječje pjesmice, glazbu i crtane filmove, 80 % ispitanika sluša priče iz knjiga i slikovnica koje im čitaju roditelji ili druga rodbina. Također, 80 % ispitanika u slobodno vrijeme koristi mađarski jezik kao oblik komunikacije, a ostalih 20%

ispitanika na mađarskom jeziku komunicira isključivo u objektu predškolske ustanove (vidi tablicu 16).

Tablica 16

Postotak korištenja mađarskog jezika u slobodno vrijeme

Korištenje mađarskog jezika u slobodno vrijeme	Postotak ispitanika
Dječje pjesmice, glazba	100%
Crtani filmovi	100%
Čitanje knjiga i slikovnica	80%
Oblik komunikacije	80%

Ispitanici koji ne upotrebljavaju mađarski jezik kao oblik komunikacije i koji nemaju priliku slušati priče od svojih roditelja su isti ispitanici, u postocima je to 20 % (n = 2) te pokazuju najniže rezultate prepoznavanja leksema na mađarskom jeziku (17 % i 33 %). (preuzeto iz tablice 13). U tablici broj 17 prikazuju se postotci ispitanika prema načinu na koji u svoje slobodno vrijeme koriste mađarski jezik putem navedenih medija i postotak točno odgovorenenih leksema na mađarskom jeziku.

Tablica 17

Postotci korištenja mađarskog jezika u slobodno vrijeme i rezultati prepoznavanja leksema na mađarskom jeziku

	Broj ispitanika (%)	Rezultati točno odgovorenenih leksema na mađarskom jeziku (M)
Korištenje mađarskog jezika u slobodno vrijeme putem svih navedenih medija	80%	88%
Korištenje mađarskog jezika u slobodno vrijeme isključivo putem dječjih pjesmica, glazbe i crtanih filmova	20%	25%

Legenda: M - aritmetička sredina

Prema dobivenim rezultatima hipotezu broj 4 (Djeca koja zajedno s roditeljima ili rodbinom u svoje slobodno vrijeme učestalo koriste mađarski jezik, ostvarit će bolje rezultate.)

možemo djelomično potvrditi s obzirom na to da su najniže rezultate (25 %) ostvarili oni ispitanici koji u slobodno vrijeme koriste mađarski jezik slušajući dječje pjesmice i glazbu te gledajući crtane filmove, ali ne slušaju pričanje priča iz knjiga i slikovnica te ne koriste jezik kao oblik komunikacije (n = 2). Ispitanici koji u slobodno vrijeme koriste mađarski jezik putem svih navedenih medija i oblika (dječje pjesmice, glazba, crtani filmovi, priče iz knjiga i slikovnica, oblik komunikacije) (n = 8) ostvarili su rezultat od 88% što nam pokazuje koliko slušanje priča iz knjiga i slikovnica te korištenje jezika kao oblik komunikacije pozitivno pridonosi znanju leksema.

5. Zaključak

U ovom istraživanju nastojali smo dobiti širu sliku o specifičnostima mađarskog jezika kod djece. Uvidom u obiteljski i odgojno - obrazovani kontekst dobili smo dodatne informacije o svakom djetetu te stekli bolje razumijevanje njegove dvojezičnosti.

Dvojezična djeca i djeca koja već u predškolskoj dobi usvajaju ini, odnosno strani jezik, susreću se s mnogim teškoćama u jezičnom razvoju kao i u društvenoj okolini. Upravo kod ovakvih teškoća djeci je potrebna podrška, razumijevanje i motiviranje od strane roditelja, šire obitelji, odgajatelja i cjelokupne okoline. Jezični razvoj smatra se jednim od najsloženijih procesa u dječjem razvoju koji započinje i prije samog djetetova rođenja. Od prvog plača, koji je prvi oblik i početak djetetove komunikacije, pa do stvaranja i korištenja složenijih rečenica. Dijete od samog početka osluškuje govor oko sebe te je važno da odrasli odvoje vrijeme za poticanje govora od rođenja djeteta i da razviju stav da je i vrijeme provedeno s djecom također njihovo, a upravo je to vrijeme posebno vrijedno.

Analizom rezultata istraživanja provedenog za potrebe pisanja ovog diplomskog rada utvrđeno je da su se dvije od ukupno četiri hipoteze pokazale ispravnom, a jedna hipoteza djelomično je ispravna. Prva hipoteza da će djeca koja u svojoj obitelji koriste simultano oba jezika ostvariti bolje rezultate, pokazala se istinitom. Troje djece u svojoj obitelji koriste simultano oba jezika te su pokazali najbolje rezultate u ispitivanju.

Nadalje, druga hipoteza koja govori da će djeca starije dobi ostvariti bolje rezultate, nije potvrđena. Iako, postoji umjerena povezanost između dobi i rezultata ispitanika, pokazalo se da su djeca u dobi od četiri godine ostvarila bolje rezultate od onih od pet godina zbog simultanog korištenja oba jezika.

Prilikom analiziranja utjecaja obrazovanja roditelja na jezičnu razvijenost djece, postavljenu hipotezu smo potvrdili. Pokazalo se da su djeca čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja ostvarili bolje rezultate.

Vezano uz odgovore roditelja oko načina provođenja vremena i korištenja mađarskog jezika s djecom, zadnje postavljenu hipotezu djelomično smo potvrdili. S obzirom na to, da su najniže rezultate ostvarili oni ispitanici koji u slobodno vrijeme koriste mađarski jezik slušajući dječje pjesmice i glazbu te gledajući crtane filmove, ali ne slušaju pričanje priča iz knjiga i slikovnica te ne koriste jezik kao oblik komunikacije. Važno je naglasiti da ne utječe

svaka aktivnost u jednakoj mjeri na jezični razvoj djeteta te da je učestalost i kvaliteta interakcije i komunikacije između roditelja i djeteta važnija od toga koliko često dijete pjeva pjesmicu na mađarskom jeziku ili koliko puta pogleda crtani film na mađarskom jeziku. Čitanje knjiga i slikovnica kao i oblik komunikacije na mađarskom jeziku, pokazale su se kao najučinkovitije prilikom usvajanja jezika u slobodno vrijeme. Pri čitanju knjiga uspostavlja se emocionalna povezanost između djeteta i roditelja ili druge bliske osobe. "Čitanje proširuje djetetov vokabular i repertoar jezičnih struktura; uvodi ga u nove koncepte i potiče njegovu maštu. Čitanjem se dijete identificira s licima iz priča, a to proširuje njegov vidokrug i pomaže mu da razumije druge." (Prebeg-Vilke, 1991: 128).

Nadamo se da će ovo istraživanje pridonijeti poboljšanju kvalitete jezičnog odgoja za mađarsko-hrvatsku djecu te da će potaknuti nas odgajatelje koji odgajamo djecu u manjinskim skupinama, da s boljim razumijevanjem utječemo i poboljšamo jezični razvoj djece. Poboljšana kvaliteta jezičnog odgoja rezultirat će i boljom kvalitetom budućeg života, bez obzira na jezik ili nacionalnost.

Literatura

1. Aladrović Slovaček, K. (2019). Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika. Zagreb, Alfa Izjava o izvornosti završnog rada.
2. Apel, K. E. N. N., Masterson, J., & Hart, P. (2004). Integration of language components in spelling. *Language and literacy learning in schools*, 292-318.
3. Babić, D., & Škiljan, F. (2019). Obrazovanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj: usporedba socijalističkog poretka i višestranačke demokracije. *Historijski zbornik*, 72(2), 373-403. Preuzeto 16.7.2022.:<https://hrcak.srce.hr/file/342976>
4. Bialystok, E. (1988). Levels of bilingualism and levels of linguistic awareness. *Developmental Psychology*, 24, 560-567. Preuzeto 2.8.2022.:
<https://zariski.files.wordpress.com/2014/02/1989-00979-001.pdf>
5. Cameron, L. (2001). *Teaching languages to young learners*. Ernst Klett Sprachen: Cambridge University Press
6. Carlo, M. S., August, D., McLaughlin, B., Snow, C. E., Dressler, C., Lippman, D. N., ... & White, C. E. (2004). Closing the gap: Addressing the vocabulary needs of English-language learners in bilingual and mainstream classrooms. *Reading research quarterly*, 39(2), 188-215.
7. Cvikić, L. (2007). *Drugi jezik hrvatski. Poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga: priručnik s radnim listovima*. Zagreb: Profil International.
8. Cvikić, L., & Tomek, T. (2003). Hrvatski–prvi strani jezik?[Croatian–the first foreign language?]. *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini II.: Teorijska razmatranja, primjena*, 126-135.
9. Djigunovic, J. M. (2009). Individual differences in early language programmes. The age factor and early language learning. Berlin: Mouton de Gruyter, 199-225.
10. Gazdić-Alerić, T. (2006). Komunikacijom do gramatike. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 53(5), 194-196.

11. Harding, E., Harding-Esch, E., & Riley, P. (2003). *The bilingual family: A handbook for parents*. Cambridge University Press.
12. HINIJ – HRVATSKI I INI JEZICI Urednici / Editors Igor Marko Gligorić Zrinka Jelaska
13. Jelaska, Z. (2007). Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1(3), 86-99.
14. Jelaska, Z. (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Hrvatska Sveučilišna Naklada.
15. Kovačević, M., & Pavličević-Franić, D. (Eds.). (2003). *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini*. Naklada Slap.
16. Kraš, T., & Miličević, M. (2015). *Eksperimentalne metode u istraživanjima usvajanja drugoga jezika*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
17. KUVAČ, Jelena; CVIKIĆ, Lidija. 2002. Pridjevi u ranom dječjem razvoju: utjecaj pjesama, priča i razbrojalica. U: *Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa u europskoj godini jezika - Dijete i jezik danas*, ur. Irena Vodopija, 95-114. Osijek: Visoka učiteljska škola.
18. KUVAČ, Jelena; MUSTAPIĆ Maja. 2003. Rani leksički razvoj- odnos nadređene i osnovne razine u usvajanju riječi. U: *Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa u europskoj godini jezika - Dijete i jezik danas*, ur. Irena Vodopija, 67-78. Osijek: Visoka učiteljska škola.
19. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How Languages are Learned 4th edition-Oxford Handbooks for Language Teachers*. Oxford University Press. Preuzeto 3.8.2022.: https://www.saint-david.net/uploads/1/0/4/3/10434103/how_languages_are_learned.pdf
20. Ljubešić, Marta. 2003. *Biti roditelj*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži
21. McLaughlin, B. (1995). *Assessing Language Development in Bilingual Preschool Children*. NCBE Program Information Guide Series No. 22. preuzeto 3.8.2022.: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED388088.pdf>
22. Medved Krajnović, M. (2010); *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*, Zagreb: Leykam internacional.

23. Mihaljević Djigunović, J. (2006); Role of Affective factors in the Development of Productive Skills, u: Nikolov, M. i Horvath, J. (ur.), Empirical Studies in English Applied Linguistics. (str. 9 – 23).
24. PAVLIČEVIĆ-FRANIĆ, Dunja. 2008. Jezik i nejezične sastavnice govora. Jezik 55/2. 41–80.
25. PAVLIČEVIĆ-FRANIĆ, Dunja. 2005. Komunikacijom do gramatike. Zagreb: Ala d.d.
26. Posokhova, I. (2008). Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje. Buševac: Ostvarenje. Preuzeto 4.8.2022.: <https://www.izvorznanja.com/teaser/345.pdf>
27. Prebeg-Vilke, M. (1991). Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik. Školska knjiga.
28. Saville-Troike, M. (1988). Private speech: Evidence for second language learning strategies during the ‘silent’ period. Journal of child language, 15(3), 567-590.
29. Starc, B. (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgajatelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi. Golden marketing-Tehnička knjiga. Preuzeto 7.8.2022.: <http://www.gmtk.hr/web/pedeef/042.pdf>
30. Sternberg, R.J. (2005). Kognitivna psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap
31. Strižak, N. O DIMENZIJAMA LEKSIČKOG ZNANJA, NAČINIMA NJEGOVOG STICANJA I PROCENE. Примењена лингвистика, 19 Preuzeto: 8.8.2022.: https://www.academia.edu/42018170/O_dimenzijama_leksi%C4%8Dkog_znanja_na%C4%8Dinima_njegovog_sticanja_i_procene
32. Tronick, E. Z. (1991). Emocije i emocionalna komunikacija u male djece. Kovačević M,(ur). Psihologija, edukacija i razvoj djeteta. Zagreb: Školske novine, 50-68.
33. Vilke, M. I Vrhovac, Y. ((1993); Children and Foreign Languages I, Zagreb: Filozofski fakultet. Preuzetp 9.8.2022.:
34. <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/81/131/6023?inline=1>

35. Vrsaljko, S., & Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13(1), 139-159. Preuzeto 11.8.2022.: <https://hrcak.srce.hr/217843>

Web stranice:

1. <https://www.verbum-sanum.hr/blog-pregled/dvojezicnost> (stranica posjećena 25.7.2022.)
2. <http://www.centar-prosvjetnokulturni-madjara-os.skole.hr/> (stranica posjećena 9.8.2022.)
3. <https://vrtic-potocnica.zagreb.hr/default.aspx?id=51> (stranica posjećena 10.8.2022.)
4. <https://gov.hr/> (stranica posjećena 6.8.2022.)

Popis tablica

Tablica 1: Osnovni tipovi dvojezičnih obitelji (prema Harding-Esch i Riley, 2003)

Tablica 2: Popis stanovništva pripadnika mađarske nacionalne manjine od 1931. do 2011. godine

Tablica 3: Stanovništvo prema materinskom jeziku, popisi 1991., 2001. i 2011.

Tablica 4: Broj djece prema podjeli na simultanu i sukcesivnu dvojezičnost

Tablica 5: Zatupljenost jezika u užoj i široj obiteljskoj okolini

Tablica 6: Osnovni tipovi dvojezičnih obitelji (prema Harding-Esch i Riley, 2003)

Tablica 7: Ukupan postotak uspješnosti zadataka imenovanja leksema

Tablica 8: Postotak točnih odgovora prema jeziku koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici

Tablica 9: Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste simultano oba jezika

Tablica 10: Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo mađarski jezik

Tablica 11: Ostvareni bodovi ispitanika koji u svojem užem obiteljskom okruženju koriste isključivo hrvatski jezik

Tablica 12: Broj točnih odgovora prepoznavanja leksema *kürtöskalács* i *lángos* prema jeziku koji se koristi u užoj obiteljskoj zajednici

Tablica 13: Rezultati ispitanika prema starosnoj dobi

Tablica 14: Rezultati ispitanika i stupanj obrazovanja njihovih roditelja

Tablica 15: Kategorije obrazovanja roditelja i zajednički postignuti rezultat ispitanika

Tablica 16: Postotak korištenja mađarskog jezika u slobodno vrijeme

Tablica 17: Postotci korištenja mađarskog jezika u slobodno vrijeme i rezultati prepoznavanja leksema na mađarskom jeziku

Popis ilustracija

Slika 1: Rasprostranjenost mađara u Hrvstakoj prema općinama (2011.godina)

Slika 2: Postotak točno odgovorenih leksema s obzirom na dop ispitanika

Slika 3: Postotci točno odgovorenih leksema prema kategorijama obrazovanja roditelja

Slika 4: Anketni upitnik za roditelje, prva stranica

Slika 5: Anketni upitnik za roditelje, druga stranica

Slika 6-17: Slike korištene u zadatku imenovanja slika

Slika 18: Izjava o suglasnosti roditelja

ANKETNI UPITNIK ZA RODITELJE / KÉRDŐÍV SZÜLŐKNEK

Poštovani roditelji,

Ovim putem bih Vas zamolila da ispunite ovu anonimnu anketu, čiji će rezultati biti iskorišteni u svrhu pisanja diplomskog rada. Zahvaljujem svima!

Kedves Szülők,

Szeretném megkérni Önöket, hogy töltsék ki ezt az anonim kérdőívet, melynek eredményeit szakdolgozat megírásához használjuk fel. Köszönöm!

Podaci o djetetu:

Mjesto rođenja / Születési helye: _____

Državljanstvo/Állampolgársága: _____

Materinji jezik/Anyanyelv: _____

Podaci o roditeljima:

	OTAC / APA	MAJKA / ANYA	SKRBNIK / GYÁM
1. Mjesto rođenja / <i>Születés helye</i>			
2. Državljanstvo/ <i>Állampolgársága</i>			
3. Materinji jezik/ <i>Anyanyelv</i>			
4. Školska sprema (OŠ, OŠ, SŠ, VŠS, VSS) / <i>Iskolai végzettség</i>			
5. Zanimanje / <i>Foglalkozásuk</i>			

1. Koliko poznaje Vaše dijete mađarski jezik? (zaokružite broj ispred odgovora)/*Az Ön gyermeke mennyire ismeri a magyar nyelvet? (karikázza be a megfelelő válasz előtti betűt):*

- a) govori/*beszéli*
- b) razumije ali ne govori/*érti, de nem beszél*
- c) ne razumije/*nem érti*

Slika 4

Anketni upitnik za roditelje, prva stranica

2. Tko u obitelji govori mađarski jezik?/Ki beszél a családban magyarul?

a) mama/anya
 b) tata/apa
 c) baka/nagymama
 d) djed/nagyapa
 e) nitko/senki
 f) netko drugi / valaki más: _____

3. Vaše dijete mađarski jezik čuje./Az Ön gyermeke az alábbi helyen találkozik a magyar nyelvvel:

a) u obitelji/a családban
 b) putem medija (crtani film i sl.)/a média által (rajzfilmek stb.)
 c) u vrtiću / az óvodában
 d) negdje drugje / valahol máshol: _____

4. Koji jezik upotrebljavate kod kuće? Kojim jezikom komunicirate? / Melyik nyelvet használjátok otthon? Milyen nyelven kommunikáltok?:

5. Navedite motive i razloge upisa vašeg djeteta u DV "Potočnica" skupina za mađarske nacionalne manjine./Miért választotta az óvodát gyermeke számára:

6. Kako u slobodno vrijeme koriste mađarski jezik (mediji i slično)?/Hogyan használják a magyar nyelvet szabadidejükben (média stb.)?:

Slika 5

Anketni upitnik za roditelje, druga stranica

Slika 6

sunce/nap

Slika 7
zvijezda/csillag

Slika 8
kisa/eső

Slika 9
stablo/fa

Slika 10
cvijet/virág

Slika 11
pas/kutya

Slika 12
mačka/cica

Slika 13
kuća/ház

Slika 14
čša/pohár

Slika 15
mljeko/tej

Slika 16

mađarski tradicionalni kolač/kürtöskalács

Slika 17

mađarska tradicionalna pita/lángos

**IZJAVA O SUGLASNOSTI RODITELJA ZA SUDJELOVANJE
DJETETA U ISTRAŽIVANJU ZA POTREBE DIPLOMSKOGA
RADA**

Ja, _____, roditelj/skrbnik

(ime i prezime roditelja/skrbnika)

maloljetnog djeteta _____,

(ime i prezime djeteta)

odgojne skupine V1, u _____,

(naziv i mjesto vrtića)

dajem suglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju, koje studentica
Viktória Katona koristi za potrebe istraživanja u okviru diplomskog studija.

Istraživanje se provodi u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom.

Dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto _____

Potpis roditelja/skrbnika _____

Slika 18

Izjava o suglasnosti roditelja